

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

PROBLEMATIKA DLUHŮ DEBT ISSUES

Bakalářská práce: 11–FP–KSS– 3038

Autor:

Jana ŠÍMOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Jan Jihlavec, DiS.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
51	15	0	1	15	2 + 1CD

V Liberci dne: 27. 4. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jana ŠÍMOVÁ**
Osobní číslo: **P09000045**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Sociální pracovník**
Název tématu: **Problematika dluhů**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Popsat problematiku dluhů a zjistit postoje respondentů k finančním záležitostem.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava výzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

BUREŠ, J., DRÁPAL, L. a kol. Insolvenční zákon komentář. 1. vyd. Praha : POLYGON, 2010.

DVOŘÁKOVÁ, Z., a kol. Slabikář finanční gramotnosti. 1. vyd. Praha : COFET, 2009. ISBN 978-80-254-4207.

Kolektiv autorů realizačního týmu COFET. Příručka lektora, Prevence předlužení a jak z předlužení. 1. vyd. Praha : COFET, 2008.

OSECKÁ, L. Typologie v psychologii. 1. vyd. Praha : Academia, 2001. ISBN 80-200-0854-3.

PRUDKÝ, L. Inventura hodnot. 1. vyd. Praha : Academia. ISBN 978-80-200-1751-2.

ŘÍČAN, P. Psychologie osobnosti. 6. vyd. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.

SCHELLEEOVÁ, I. Insolvenční zákon. 1. vyd. Praha : EURONION, 2010. ISBN 80-7317-054-X.

VRBKOVÁ, L. Už nikdy dlužníkem. 3. vyd. Praha : COFET, 2009. ISBN 978-80-904396-0-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jan Jihlavec

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: 1. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne 22. 04. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Problematika dluhů
Jméno a příjmení autora: Jana Šímová
Osobní číslo: P09000045

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 27. 04. 2012

Jana Šímová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla vyjádřit poděkování a úctu všem, kteří se podíleli jakoukoli formou na tvorbě mé bakalářské práce. Především bych chtěla poděkovat Mgr. Janu Jihlavecovi, DiS., vedoucímu mé bakalářské práce za jeho odborný, odpovědný a vždy ochotný přístup ke konzultacím nad mou bakalářskou prací. Pomohl mi svou zkušeností, spoluúčastí, pochopením a vstřícností, se kterou k mé osobě i mé práci vždy přistupoval. Jeho studijní metody mne moc obohatily a rozšířily můj pohled na celou řadu problémů, za což ještě jednou moc děkuji.

Dále bych ráda poděkovala pracovníkům Občanské poradny v Liberci a Jablonci nad Nisou, které mi umožnily poznat dané prostředí, a které značnou měrou přispěly svou zkušeností, odborností a znalostmi při tvorbě mé práce.

Název bakalářské práce:	PROBLEMATIKA DLUHŮ
Jméno a příjmení autora:	Jana Šímová
Akademický rok odevzdání bakalářské práce:	2011/2012
Vedoucí bakalářské práce:	Mgr. Jan Jihlavec, DiS.

Anotace:

Hlavním cílem bakalářské práce je popsat mechanismus vzniku dluhu, příčin i následků pro dlužníky, ale i pro jejich okolí a společnost. Téma bylo zvoleno s ohledem na aktuálnost dluhové problematiky v naší společnosti, kterou se musíme zabývat a také ji řešit. Předlužení obyvatelstva je závažným problémem sociálním, psychologickým a ekonomickým. To vše čím dál více zatěžuje a hlavně bude zatěžovat sociální systém České republiky a tedy i budoucí mandatorní výdaje ČR v sociální oblasti.

Struktura práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část popisuje mechanismus vzniku dluhu, příčin a následků pro dlužníky. V následné části se zabývá možnostmi řešení a také prevencí, hlavně prohlubováním finanční gramotnosti obyvatelstva.

Část praktická je zaměřena na zodpovězení otázek, formulovaných ve stanovených předpokladech. Cílem průzkumu bylo zjistit příčiny předlužení některých skupin obyvatelstva a jejich vztah k finančním záležitostem.

Hlavním návrhem opatření je zvýšení finanční gramotnosti co nejširším skupinám obyvatelstva, které začíná výukou již na základních školách. Dostupnost bezplatných poradenských organizací s vyškolenými poradci v oblasti finanční problematiky.

Klíčová slova: dluh, dlužník, exekuce, finanční gramotnost, finanční poradenství, oddlužení, půjčka, smlouva, úpadek, úvěr.

Title of thesis: DEBT ISSUES
Name and surname of the author: Jana Šímová
Academic year of submission of bachelor thesis: 2011/2012
Thesis Supervisor: Mgr. Jan Jihlavec, DiS.

Annotation:

The main Purpose of Bachelor work is to describe the mechanism of debt, the causes and consequences for debtors, but also for their neighbourhood and society. The theme was chosen with regard to the recency of debt issues in our society that we need to look into and solve. Indebtedness of the population is a serious social, psychological and economic problem. Mentioned issues are currently increasingly burdening and especially in the future will even more burden social system of the Czech Republic and consequently mandatory spending in the social field.

Structure of bachelor work consists of theoretical and practical parts. The theoretical part describes the mechanism of debt, causes and consequences for debtors. Subsequent part of this work deals with possible solutions and also prevention, particularly the deepening of financial literacy. The practical part is focused on answering questions that were formulated in specified assumptions. Aim of survey was to determine the causes of indebtedness of certain population groups and identify their relation to financial matters.

The main proposed measure is to increase the financial literacy of the population as much as possible, beginning by teaching since primary school and ensure availability of free counselling organizations with trained consultants on financial issues.

Keywords: debt, debtor, execution, financial literacy, financial counselling, debt reduction, contract, bankruptcy, loan.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A ODBORNÝCH TERMÍNŮ	9
ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1 OBECNÉ VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	13
1.1 Vymezení pojmu předlužení	13
1.2 Vymezení základních aktérů - dlužníci.....	13
1.3 Předlužení jako sociálně-ekonomický problém	14
1.4 Problematika předlužování v evropském procesu sociálního začleňování.....	14
1.5 Vznik dluhu.....	15
1.6 Rizika a důsledky zadlužení.....	16
2 ŘEŠENÍ PŘEDLUŽENOSTI.....	16
2.1 Práce s psychikou dlužníka.....	16
2.2 Odborná pomoc.....	18
3 PREVENCE PŘEDLUŽENOSTI - FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	31
3.1 Poskytovatelé dluhového poradenství	32
PRAKTICKÁ ČÁST	34
4 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	34
4.1 Stanovení předpokladů	34
4.2 Použité metody a technika práce	35
4.3 Vyhodnocení výsledků a jejich interpretace	38
4.4 Vyhodnocení předpokladů.....	45
ZÁVĚR	47
NÁVRH OPATŘENÍ.....	48
POUŽITÉ ZDROJE	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	52

Seznam použitých zkratek a odborných termínů

bonita	schopnost klienta splácet úvěr/půjčku řádně a včas
exekuce	nutný výkon pravomocného rozhodnutí
exkluze	vyloučení
gamblerství	chorobná závislost na hraní hazardních her
good practices	dobrá praxe
hypotéční úvěr	účelový úvěr zajištěný zástavním právem k nemovitosti
inflation	ekonomický jev, kdy rostou ceny a snižuje se kupní síla peněz
insolvency	úpadek, neschopnost dlužníka splácet dluhy
investice	vklad do kapitálu, vhodně uložené finance (např. do nemovitostí)
konkurz	soudní řízení, při kterém se zpeněžuje majetek dlužníka a výtěžek je rozdělen mezi jeho věřitele
konsolidace úvěru	možnost dlužníka zprehlednit svou situaci a splácet místo všech dosavadních úvěrů pouze jeden, často s nižšími měsíčními splátkami, ale mnohem delší dobou splácení
leasing	finanční půjčka k pořízení movité věci, vlastníkem věci je až do doby splacení leasingová společnost, což pro ni snižuje riziko a službu klientovi může nabídnout za finančně výhodnějších podmínek než např. spotřebitelský úvěr
jistina	zapůjčená, nesplacená část úvěru, ze které se počítají úroky
know - how	"vědět - jak", sousloví popisující technologické a informační předpoklady

lichva	pokud je hodnota poskytnutého plnění k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, trestný čin
oddlužení	osobní bankrot, řešení úpadku fyzické osoby buď prodejem majetkové podstaty, nebo plněním pětiletého splátkového kalendáře
plná moc	jednostranný právní akt, který dává zástupci právo jednat za zastoupeného
pohledávka	právo věřitele požadovat od dlužníka vyrovnání dluhu
revolvingový úvěr	každoročně automaticky obnovující se úvěr
rozhodčí doložka	písemné smluvní ujednání (většinou součástí smlouvy o půjčce), že případné spory budou vyňaty z pravomoci obecných soudů a budou řešeny v rozhodčím řízení, spor pak řeší rozhodce a ne soud
RPSN	roční procentní sazba nákladů, číslo, které ukazuje nákladovost úvěru procentuálním vyčíslením ročních nákladů spojených s čerpáním úvěru
smlouva	závazný vícestranný právní akt, kterým na základě vlastní vůle vznikají určitá práva a povinnosti (např. smlouva o půjčce, darovací smlouva, nájemní smlouva)
SPES	občanské sdružení zaměřené na pomoc lidem v obtížné majetkové situaci
splátkový kalendář	časový plán postupného splácení úvěru/dluhu s uvedením přesné výše a data splatnosti jednotlivých splátek
Zšvůle práva	nevládní organizace zaměřená na právní ochranu romských občanů před diskriminací a pronásledováním

ÚVOD

Tématem předložené bakalářské práce je problematika dluhů. Cílem je popsat mechanismus vzniku dluhu, příčin i následků pro dlužníky, ale i pro jejich okolí a společnost. Téma bylo zvoleno s ohledem na aktuálnost dluhové problematiky v naší společnosti, kterou se musíme zabývat a také ji řešit.

Předlužení obyvatelstva je závažným problémem sociálním, psychologickým a ekonomickým.

Rychlé tempo zadlužování českých domácností je skutečností několika posledních let. K mohutnému nárůstu objemu bankovních i nebankovních úvěrů však došlo v České republice již na konci 90. let.

Rostoucí zadluženost domácností má mnoho příčin, mezi nejčastěji citované patří snadnější dostupnost peněžních prostředků od bankovních a nebankovních společností, silná marketingová politika těchto společností, růst životní úrovně, změna životního stylu a preferencí, názorové změny obyvatelstva na zadluženost.

Zadlužování se a neschopnost splácet své finanční závazky vede k předlužování domácností, což se v současné době jeví jako velice vážný a ožehavý problém. Se zadlužováním úzce souvisí nedostatečná finanční gramotnost obyvatelstva a právě to způsobuje, že se lidé zadlužují a předlužují, což mnohdy končí osobními, pracovními a rodinnými tragediemi. Předlužení občané bývají obtížně zaměstnatelní, stávají se tak trvalými klienty úřadů práce. To vše čím dál více zatěžuje a hlavně bude zatěžovat sociální systém České republiky a tedy i budoucí mandatorní výdaje ČR v sociální oblasti. Dalším společenským rizikem je nebezpečí nárůstu extremismu těchto skupin (Vrbková 2009 s. 4).

Mnohdy však stačí velmi málo, např. aby lidé věděli, na co si mají dát pozor, co nepodepisovat pod vidinou snadné půjčky "zadarmo", bez ručení či dokonce s "dárkem" (Vrbková 2009, s. 5).

Nutno dodat, že většina občanů často ani neví, že tzv. kamenné banky jsou pro své dlužníky poměrně bezpečné i z toho důvodu, že jsou pod dohledem České národní banky, která jim kontroluje i obchodní podmínky. Půjčování peněz v ČR je obrovský obchod v ročním objemu mnoha set miliard českých korun. Dokladem je to, že pouze na různé reklamy půjčování peněz bylo v roce 2008 vynaloženo 1,2 miliardy českých korun. Nejen lichváři, ale i nebankovní finanční společnosti a skupiny půjčují peníze, velmi často

za likvidačních podmínek pro dlužníky s cílem připravit je o majetek a tato činnost se vymyká jakékoliv kontrole (Vrbková 2009, s. 5).

Každá nebezpečná půjčka, kterou občan znalý finanční gramotnosti nepodepíše, je jednoznačným přínosem pro celou společnost. Současně je to však ztráta pro ty, kteří kalkulují s neznalostí občanů a na této neznalosti nehorázně profitují. Prevence předlužení formou znalostí finanční gramotnosti je veřejný zájem, ale je v zásadním rozporu s obchodními zájmy silných nebankovních finančních skupin půjčujících peníze i jejich velmi mocných "příznivců" (Vrbková 2009, s. 5).

Předmětem bádání předložené bakalářské práce je zjištění příčin a důsledků předlužení českých rodin a rizik, které s předlužením souvisí a také navržení možností a postupů řešení.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část pojednává o příčinách, důsledcích předlužení, o vzniku dluhu, jak se s ním dlužník vyrovnává, jaké sociální skupiny ohrožuje a uvádí základní modely řešení problému předlužených občanů. Praktickou část tvoří průzkum zaměřený na ověření hypotéz, které předpokládají, že velká část respondentů čerpá několik půjček souběžně, přičemž splácení starý úvěr úvěrem novým a většina respondentů nezná smluvní podmínky čerpaných úvěrů.

Vlastní průzkum byl prováděn dotazníkovou metodou a zjištěná data byla vyhodnocena a výsledky prezentovány jak pomocí grafického znázornění, tak samotným zhodnocením v závěrečné části bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 OBECNÉ VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Vymezení pojmu předlužení

Předlužení je na rozdíl od zadlužení stav, kdy člověk není schopen plnit své finanční závazky. Předlužení postihuje převážně sociálně znevýhodněné jedince či sociálně znevýhodněné skupiny obyvatelstva a je jedním z významných faktorů, který způsobuje jejich sociální vylučování z běžného života majoritní společnosti s následným obtížným zpětným začleněním do života této společnosti.

Problém předlužení je vázán zvláště na jedince nemajetné, kteří se nacházejí ve zhoršené sociální situaci, nebo jejichž finanční gramotnost je snížena. Předlužený jedinec je ohrožen celou řadou problémů např. nevyplatí se mu legálně pracovat, protože by mu na část mzdy byla uvalena exekuce; preferuje kombinaci pobírání sociálních dávek s nelegální prací; upadá do závislosti na sociálních dávkách a materiální chudoby; je ohrožen rizikovým životním stylem; je vytlačován na okraj společnosti mezi znevýhodněné skupiny obyvatelstva a je vystaven dalším sociálně patologickým jevům (závislost na návykových látkách, gamblerství) a kriminality (je vystaven zvýšenému riziku stát se pachatelem, ale i obětí trestné činnosti); jako neplatič nájemného, energií a služeb spojených s užíváním bytu je ohrožen vystěhováním do velmi nekvalitních bytů, případně úplnou ztrátou bydlení; předluženým rodinám může hrozit i odebrání dětí do ústavní péče (Cofet 2008, s. 64).

1.2 Vymezení základních aktérů - dlužníci

Uvažovány jsou obecně nízkopříjmové osoby a nízkopříjmové rodiny, tj. rodiny pobírající dávky sociální péče a státní sociální podpory, tedy osoby (a jejich rodiny) zcela převážně či podpůrně závislé na sociálním systému státu. Jelikož procesem a dopadem sociální exkluze jsou v České republice postiženi především Romové, lze s vysokou pravděpodobností předpokládat, že romské rodiny budou jevem dluhové pasti postiženy ve velmi vysokém procentu, stejně jako i ostatní sociálně vyloučení (nezaměstnaní, občané po výkonu trestu), ženy na mateřské dovolené, důchodci. (Zřívule práva, o.s).

1.3 Předlužení jako sociálně-ekonomický problém

Předlužení není pouze problém sociální, tj. problém velmi obtížného sociálního začlenění předlužené domácnosti do běžného života společnosti, ale také problém ekonomický, neboť osoby v produktivním věku jsou pracovně demotivovány k legální práci. Legálně nepracují, protože jejich pracovní příjem podléhá exekuci, proto pobírají sociální dávky, které však mnohdy končí v rukou lichvářů. Tím se dávky poskytované v hmotné nouzi mívají svým účinkem, neboť slouží k obohacování úzké skupiny lichvářů. Kromě toho dochází ke zvýšení celospolečenských nákladů spojených s bojem proti sekundárním důsledkům předluženosti. Mezi ně patří např. zvýšené náklady na sociální služby, boj proti kriminalitě, apod. V této souvislosti se jeví důležitá prevence předlužování, kterou lze praktikovat v české sociální praxi pomocí terénní sociální práce podle zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách (Cofet 2008, s.69).

1.4 Problematika předlužování v evropském procesu sociálního začleňování

V roce 2000 byl v Evropě zahájen proces společného "boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení", který byl později nazván jako proces sociálního začleňování znevýhodněných jedinců či znevýhodněných skupin obyvatelstva do života společnosti. Na zasedání Evropské rady jako vrcholového orgánu Evropské unie byly v prosinci roku 2000 přijaty společné cíle v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Metodou řízení procesu se stala otevřená metoda koordinace, která spočívá v tom, že na úrovni Evropské unie jsou přijímány společně dohodnuté cíle, na jejichž základě vypracovává každá členská země svoje národní plány sociálního začleňování obsahující konkrétní opatření k dosažení společně přijatých cílů (Cofet 2008, s.67).

Součástí otevřené metody koordinace se stalo společné vyhodnocení úspěšných opatření přijatých na úrovni členských zemí a tím dochází k vzájemnému předávání zkušeností mezi jednotlivými zeměmi o "dobrých příkladech z praxe"(good practices). První dvouleté plány sestavily členské země v první polovině roku 2001. Již tyto první plány obsahovaly příklady "dobré praxe", mezi nimiž byly i příklady zaměřené na prevenci sociálního vylučování v důsledku předlužování domácností (Cofet 2008, s.67).

Příklad "dobré praxe" v Německu. Německá spolková vláda zavedla program prevence před chudobou, jehož smyslem je podpora a pomoc specifické vrstvě společnosti. Jedná se o děti, adolescenty, dospělé jedince a především o domácnosti, které se ocitly v tíživé finanční situaci. Snahou je zvýšit u těchto osob a domácností kázeň ve finančních

záležitostech a přesvědčit banky, pojišťovny a finanční instituce na regionální úrovni, aby se podílely na spolufinancování finančního poradenství. Pokud se týká nápravných opatření, osoby v tíživé finanční situaci dostávají příležitost k novému "startu", podstoupí-li "dohodnutý postup" vyrovnání s platební neschopností. Následně získají šanci na odpis jakékoliv části nesplaceného dluhu po uplynutí lhůty šest let. V případě předlužení jsou stanoveny maximální peněžní částky, které mohou být zabaveny na zaplacení dluhu tak, aby nebyly omezeny finanční zdroje pro zajištění základních potřeb domácnosti (Cofet 2008, s.68).

1.5 Vznik dluhu

Častou příčinou předlužení je neplacení nájemného, energií a služeb spojených s užíváním bytu. V sociální praxi byly vysledovány jako důvody neplacení nájmu a služeb neschopnost uhradit vysoké nedoplatky ročního vyúčtování spotřeby vody a elektřiny, i když nájemné i poplatky za služby jsou řádně placeny. Dále sem spadají nečekané výdaje domácnosti spojené s mimořádnou událostí (nemoc, pohřeb, svatba apod.), závislost člena domácnosti na gamblerství či návykových látkách, neschopnost racionálně hospodařit způsobená často apatií vyvolanou bezvýchodnou životní situací, upřednostňování nákupu nákladnějších předmětů (např. elektroniky) před uhrazením každodenních a nezbytných potřeb a následná zadluženost domácností (u lichváře nebo u firmy půjčující na vysoký úrok) (Syrovátková, aj. 2008, s. 70).

Dalším důvodem předlužení jsou, kromě dluhu za nájem, energie a služby s nájmem spojené, dluhy plynoucí z různých pokut (např. u dopravních podniků) a za zboží na splátky nakoupené mnohdy velmi neuváženě.

V této nepříznivé životní situaci se dlužníci často stávají obětmi spekulantů a lichvářů. Hrozí jim za neplacení nájemného postih vystěhováním z bytu či exekuce majetku, půjčují si často u lichvářů či firem poskytujících tzv. půjčky na vysoký úrok. Zadlužené domácnosti jsou tak často uvězněny v koloběhu splácení a dalšího narůstání dluhů, ze kterého se většinou nejsou schopny vymanit. Tím celý problém narůstá a předlužení domácností představuje jednu z největších překážek pro jejich opětovné sociální začlenění do společnosti. Naopak, předlužení domácnosti se stává příčinou jejího dalšího sociálního vylučování a jakákoli snaha o řešení daného problému je obtížná, ne-li nemožná (Syrovátková, aj. 2008, s. 70). S touto nepříznivou situací dochází k narušení mezilidských vztahů v rodině, hádkám, zamlčování aktuální situace ze strachu, co tomu

řekne druhý partner, čímž se situace ještě zhoršuje. Kolikrát se druhý partner dozví o této situaci až s příchodem exekutora. Trpí děti, prarodiče, těžce se v rodině o problému mluví, takže je kolikrát nutné i rodinné poradenství souběžně s poradenstvím dluhovým.

1.6 Rizika a důsledky zadlužení

Zadlužení obecně není rizikové, tím se stává až v případě problémů se splácením. Do problémů se splácením se člověk může dostat jednak nereálným odhadem možností splácet nebo díky mimořádným situacím (ztráta zaměstnání nebo jiného zdroje příjmu, nemoc, rozchod/rozvod, smrt v rodině, narození potomka, neočekávané výdaje...), nebo kvůli nepozornosti při podepisování velmi nevýhodné smlouvy o půjčce/úvěru (lichva).

Rizika nesplácení úvěrů: psychická zátěž pro dlužníka, nátlak věřitelů, možnost uvěznění, možnost odebrání movitých věcí, možnost vystěhování, odpojení elektriky a vody. Jde o dlouhodobé a náročné řešení.

Dlužník se dostává na hranici sociálního vyloučení z důvodů předlužení. Sociální vyloučení lze chápat jako postupné oddělování jedinců či skupin obyvatelstva od hlavního proudu společnosti. Je vnímáno jako proces vylučování jedinců či skupin obyvatelstva ze sociálního, ekonomického a kulturního života společnosti v důsledku nedostatečného přístupu nejen k rozdělovanému bohatství, ale i k dalším zdrojům, které jsou ve společnosti k dispozici. K základním zdrojům společnosti patří zaměstnanost, vzdělávání, bydlení, zdravotní péče a sociální ochrana.

2 ŘEŠENÍ PŘEDLUŽENOSTI

2.1 Práce s psychikou dlužníka

Zadluženost je pro člověka psychologicky silně náročný stav. Špatná finanční situace často vede ke snižování důvěry (je třeba klienty v řešení podpořit a dodávat jim sebedůvěru: předluženost se dá řešit, nemusí se za ni stydět a maskovat ji nákupem statusových symbolů, např. nový iPod, kožená bunda...). Předluženost často vede ke konfliktům klienta v okruhu rodiny i přátel. Klient bývá často pod psychickým či fyzickým nátlakem věřitelů. Důležitá je snaha o realistický náhled situace (v jaké je klient situaci, přijetí situace, hledání příčin předlužení, jak se dá situace reálně řešit). Pokud klient své situaci nerozumí, jen stěží bude dodržovat navržené postupy řešení. Nezbytné je povzbuzení klienta v aktivitě (předluženost je složitá situace, která má řešení, není však okamžité, nýbrž postupné a dlouhodobé a vyžaduje od dlužníka hodně úsilí). Vhodný je

motivační rozhovor nad systémem hodnot (na čem klientovi záleží, co pro posílení těchto hodnot může udělat?), motivace k hledání možností navýšení příjmů (brigáda, sociální dávky, odprodej nepotřebného majetku) a zamezení dalšímu zadlužování a zbytečnému nákupu nepotřebných věcí (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

2.1.1 Psychoterapie v souvislosti se zadluženými klienty

Velice vážným důsledkem zadluženosti jedinců a jejich rodin jsou psychické problémy, které se u nich začínají postupně projevovat. Ty následně přechází do tělesných příznaků a lidé začínají stonat. V poslední době jsou i častými pacienty psychiatrických denních stacionářů. Po získání důvěry na skupinových sezeních se ukazuje, že jsou dvě skupiny lidí. Ti, kteří mají přímo dluh nebo rodinní příslušníci, kteří trpí tím, že dluh má někdo jiný v rodině. Nemohou to ovlivnit, nevědí, jak to řešit, ale ztratili pocit bezpečí. Většinou má dluh partner, syn nebo rodič. Dlužník s rodinou nechce spolupracovat, nechce situaci řešit, problém je v rodině tabu. Nemluví se o řešení situace, nedá se zajistit pocit bezpečí. Pokud se dluh nezkonkretizuje a nezačne se řešit, člen rodiny, který nemůže situaci ovlivnit, bude buďto nadále stonat, trápit se, nebo se vymezí, aby do jeho života přišla nová energie a mohl začít znovu. Jestliže však zůstane pasivní, tak se příznak proměňuje, nadále běží a nemoc pokračuje. Z terapie odpadají ti, kteří nedokáží udělat konkrétní kroky. Vlivem zadlužení dochází k vážným narušením mezilidských vztahů v rodinách.

S dluhy většinou souvisí diagnóza závislosti, marihuana u mužů, léky a alkohol u žen. Pacienty jsou i mladí muži, kdy otec má dluhy a situaci neřeší, matka je nešťastná, neumí situaci řešit, syn je zoufalý a křičí na otce, trpí poruchou chování. Snaží se řešit situaci, která však není jeho, ale je to záležitostí rodičů. Dívky v těchto případech somatizují, mají bolestivé migrény, bolesti kloubů nebo trpí gynekologickými problémy. Cílem terapie je ukázat situaci pacientovi a pomoci mu se vymezit. Dlužníci většinou na terapii ani nedorazí, protože podívat se, pravdě do očí, je pro ně příliš bolestivé nebo to neumí.

Ideální by byla kombinace psychoterapie s dluhovým poradenstvím v jednom zařízení, kdy by klient dostal povědomí o finanční gramotnosti a sílu k následnému řešení.

2.2 Odborná pomoc

2.2.1 Možnosti podpory při řešení zadluženosti

Řešení předluženosti je psychicky a časově náročný proces. Dlužník, který chce svou situaci řešit, ji snáze vyřeší s podporou, ať už svého sociálního okolí nebo pomáhajících institucí. Tam o své situaci může promluvit s poradci a profesionály, získat cenné rady a zpětné vazby.

Podporu lze najít nejen v rámci rodiny a přátel, ale i mezi neziskovými organizacemi, které poskytují poradenské služby zdarma:

- Občanské poradny,
- Poradna při finanční tísni, o.p.s,
- Spes, o.s.,
- Charita ČR.

Ze státních organizací lze s žádostí o podporu oslovit tyto úřady: Exekutorská komora ČR, Finanční arbitr ČR, Veřejný ochránce práv (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

Dluhové poradenství je charakteristické komplexním přístupem k uživateli služby a jeho situaci. Z toho tedy vyplývá, že dluhové poradenství není pouze zaměřeno na řešení finančního problému dlužníka, ale že se jedná o posuzování celé situace dlužníka a zvažování dopadů řešení do všech oblastí jeho života.

Kvalitní poradenství umožňuje na základě rozboru situace dlužníka a znalosti legislativních možností věřitelů poskytnout dlužníkovi: návod na získání přehledu v pohledávkách a věřitelích, rozlišení prioritních dluhů, informace o možnosti navyšování příjmů a snižování výdajů, podporu při zjišťování volných zdrojů pro splátky, rady pro zabezpečení základních potřeb, podporu ve stabilizaci rozpočtu, praktické rady pro komunikaci s věřiteli, psychickou podporu při řešení jeho situace (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

Cílem dluhového poradenství je pomoci dlužníkovi nalézt efektivní způsoby řešení jeho dluhové situace.

Nástrojem pro dosažení cíle jsou opakované osobní konzultace zaměřené na zmapování všech dluhů, příjmů a výdajů dlužníka a stanovení optimální a reálné strategie pro jednání s věřiteli. Během celého procesu je podporována orientace dlužníka v problematice a jeho schopnost situaci řešit. Podpora kompetence samostatného jednání

s věřiteli je důležitá i z toho důvodu, že občanská poradna v žádném případě nezastupuje dlužníka při jednání s věřiteli na základě plné moci (Srovátková, aj. 2008, s. 63).

Základní podmínkou pro poskytnutí služby dluhového poradenství je ochota dlužníka řešit svoje závazky vůči věřitelům a aktivně spolupracovat s občanskou poradnou na stanovení strategie.

2.2.2 Předpoklady spolupráce

Klient si uvědomuje vážnost své situace, nechce se před věřiteli schovávat, ale zodpovědně se jim postavit a využívat svých práv (např. během soudního řízení lze žádat o snížení výše smluvních pokut, prokázat, že zaplatil více splátek, než tvrdí věřitel, aj.). Klient chce svou finanční situaci řešit a je otevřen a nezamlčuje žádnou důležitou skutečnost (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

2.2.3 Fáze problému, kdy se dlužník obrací na poradnu

Obecně lze říci, že možnosti řešení dluhové situace ve velké míře závisí na tom, v jaké fázi vývoje dluhu se dlužník obrací na poradnu se žádostí o pomoc. Na základě uskutečněných konzultací s uživateli služeb - dlužníky v občanských poradnách bylo vymezeno několik etap, ve kterých se mohou dlužníci ocitnout:

- uživatel přichází do poradny předtím, než si půjčí (např. jej zajímá skutečná výše nákladů spojených s daným úvěrem, chce pomoci při výběru z několika možných variant úvěrů),
- uživatel se přichází ptát z preventivních důvodů (mnohdy ani není pevně rozhodnut o tom, zda si skutečně půjčí),
- uživatel přichází, když je už dlužníkem, ale situace není problematická,
- uživatel se nachází v situaci, kdy je dlužníkem s neschopností platit své závazky, ale situace je v samotném začátku a je poměrně jednoduše řešitelná,
- uživatel se nachází v situaci, kdy je dlužníkem s neschopností splácet platit své závazky a situaci již delší dobu neřeší, tj. existuje zde již reálné nebezpečí exekuce. Uživatel je obeznámen s tím, že byl soudem vydán příkaz k exekuci (Srovátková, aj. 2008, s. 64).

Různé fáze problému, ve kterých se uživatel služeb nachází, určují i různé možnosti řešení dluhové problematiky, což je důležité zejména při plánování a poskytování

poradenské či praktické pomoci uživateli služeb dluhového poradenství. Čím později se dlužník rozhodne situaci řešit, tím složitější jednání a méně pravděpodobně úspěšné řešení lze očekávat. V případě, že dlužník vyhledá pomoc (nebo se sám rozhodne situaci řešit) ještě v době před prvním upozorněním na povinnost hrazení dluhu(či v momentě doručení tohoto upozornění), nabízí se lepší pozice pro vyjednávání s věřitelem o náhradním způsobu řešení situace (oddálení splatnosti, splátkový kalendář) (Syrovátková, aj. 2008, s. 64).

2.2.4 Motivace uživatele služeb

Aby byla uživateli služeb poskytnuta rada adekvátní jeho situaci, je nezbytné znát všechny okolnosti, které jsou s daným problémem spojené. Zejména je důležitá znalost motivace uživatele, která jej následně přivedla do dané situace. Poradce by tedy měl vědět, z jakého důvodu se chce uživatel zadlužit nebo se již zadlužil. V tomto případě je možné vyčlenit dvě základní skupiny zadlužení, a sice: zdravé zadlužení a nezdravé zadlužení.

Mezi zdravé zadlužení patří půjčení peněžních prostředků nebo úvěr pro řešení krizové životní situace, hypotéka, promyšlená půjčka, úvěr nebo leasing, řešení neočekávaného výdaje rodiny, jehož neuhrazení ohrožuje existenční situaci rodiny.

Z hlediska zadluženosti nepředstavuje hypotéka velké riziko. Obdobně je tomu u promyšlené půjčky nebo úvěru. V těchto případech se zadlužují domácnosti, které jsou schopny reálně zhodnotit příjmové toky finančních prostředků do domácnosti (stav příjmů členů domácnosti v době, kdy si chtějí půjčit, ale také předpokládaný stav peněz v budoucnosti). Dle toho pak volí odpovídající způsob financování, výši půjčky a dobu jejího splácení. Tyto domácnosti si často pečlivě vybírají svého budoucího poskytovatele peněžních prostředků. I v případě zdravého zadlužování však může dojít k neočekávané situaci, která způsobí odklon skutečných příjmů od původního odhadovaného stavu (např. ztráta zaměstnání, vážné onemocnění). Proto by zdravé zadlužování nemělo být podceňováno (Syrovátková, aj. 2008, s. 65).

Mezi nezdravé zadlužování patří úvěr na nadstandardní (často zbytečné) vybavení domácnosti, nezodpovědné sanování jiného dluhu, získání prostředků na předměty pro udržení či nastolení určitého sociálního statutu, půjčka nebo úvěr na uspokojení neakutní potřeby (např. získání financí na dovolenou, i když dotyčná osoba nemá na splátky).

Jak vyplývá z případů řešených v občanských poradnách, jednají tito uživatelé (pokud se jedná o nezdravé zadlužení) mnohdy emocionálně, bez důkladného promyšlení následných dopadů na jejich stávající situaci. Tito uživatelé uzavírají smlouvy bez důkladného pročtení všech jejich částí a podmínek (Syrovátková, aj. 2008, s. 65). Důležité je vysvětlit dlužníkovi jednotlivé pojmy a co z nich pro něj vyplývá, podporovat jeho samostatnost a snahu orientovat se v dluhové problematice.

2.2.5 Půjčky

Věc může člověk získat koupí v hotovosti nebo pomocí půjčky (úvěru). Tak jako jinde v Evropě i v České republice roste nejen počet poskytnutých úvěrů, ale i počet domácností, které mají problém se splácením. Z nezajištěných úvěrů převažují spotřebitelské úvěry pro nákup spotřebního zboží, které nabízí celá řada společností. Život na dluh se stává novým životním stylem, nejde jen o potřebu klienta, ale o chtění neřešit nákup spořením a dopřát si věc právě teď (a platit poté). Půjčky mohou i při řádném splácení ohrozit finanční stabilitu domácnosti, neboť nezbývají žádné rezervy. Lákají k vyššímu utrácení a stojí člověka vždy více, než kdyby si na věc postupně uspořil. Pro získání nižší částky je mnohem lepší než úvěru u banky (nepůjčí nízkou částku) nebo jiného poskytovatele spotřebitelského úvěru (bude to drahé) využít kontokorentu.

Je vždy na příslušném jedinci, aby vše zvážil a poté se rozhodl, kterou variantu zvolí. Mezi klady financování věcí a jiných záležitostí prostřednictvím půjčených peněžních prostředků patří možnost získat požadovanou věc nebo jinou záležitost téměř okamžitě bez zbytečného odříkání si a zdoluhavého šetření. Daní za tuto možnost je pak vyšší celková suma vynaložená na pořízení takové věci. Výše celkem vynaložené sumy pak bude záležet na podmínkách sjednaných v příslušné smlouvě a poskytnutí peněžních prostředků. Takovou smlouvou pak bude smlouva o půjčce, případně smlouva o úvěru. Z tohoto důvodu je nutno věnovat náležitou pozornost obsahu smlouvy, na jejímž základě si klient hodlá získat požadované finanční prostředky (Cofet 2008, s. 359).

Obecně se doporučuje zadlužit se pouze na to, co je bezprostředně nutné nebo co má dlouhodobě využitelnou hodnotu (půjčka může být dobrou investicí např. při hypotéčním úvěru na byt nebo jinou nemovitost).

2.2.6 Uzavírání smlouvy

Na tomto místě je vhodné představit věřitele jako osobu, jež má právo na plnění určitého dluhu a dlužníka jako osobu, jež má povinnost dluh plnit. Jako dlužník je

označována osoba, jež si bude pro svoji potřebu půjčkou či úvěrem opatřovat peněžní prostředky a jako věřitel je označována osoba, jež peněžní prostředky bude na základě smlouvy o půjčce či úvěru poskytovat (Cofet 2008, s. 359).

Pohledávkou se rozumí právo jedné osoby (věřitele) na plnění určitého dluhu osobou druhou (dlužníkem). Závazkem je povinnost jedné osoby (dlužníka) plnit určitý dluh druhé osobě (věřiteli) (Cofet 2008, s. 359).

2.2.7 Před podepsáním smlouvy o půjčce

Smlouvu je dobré před podepsáním dobře prostudovat a porozumět jejímu obsahu (kolik dostanu, kolik budu platit a jaké je případné penále a úrok z neplacení). Seriózní společnosti poskytnou smlouvu k domácímu nastudování nebo konzultaci s odborníky (někteří zástupci společností poukazují na chránění know-how společnosti, což je stejně tak jako například předstíraný spěch pouze trikem zástupce společnosti, který má maskovat nevýhodnost smlouvy).

Poskytovatel půjčky by měl klientovi říci, kolik peněz dostane a kolik ho bude půjčka stát se všemi poplatky. Před podpisem smlouvy je potřeba nastudovat: cenu půjčky (lze vyčíst z RPSN, ukazuje, kolik procent navíc klient zaplatí za půjčku, jedná se o údaj, který lze využít k posouzení výhodnosti půjčky, závazné je pouze RPSN v konkrétní smlouvě, to v reklamních plakátech se týká často půjčky za jiných podmínek, navíc do RPSN často nebývají zakomponovány např. poplatky posouzení žádosti o úvěr nebo za vedení účtu a pojištění úvěru); jaké jsou sankce při neplacení splátek, které mohou dlužnou částku několikanásobně navýšit (smluvní pokuty, úroky z prodlení, další poplatky; údaje o zajištění úvěru (ustanovení o zajišťovacím převodu práva k nějaké věci vede věřitele k právu tuto věc při jakémkoliv zpoždění se splácením okamžitě odebrat a prodat); ustanovení v notářském či exekutorském zápisu o jeho přímé vykonatelnosti (při nesplacení půjčky může věřitel okamžitě nechat nařídit proti dlužníkovi exekuci); dohoda o srážkách ze mzdy (při nesplacení půjčky může věřitel kontaktovat zaměstnavatele a žádat ho o srážky z dlužníkovi mzdy); zakomponování rozhodčí doložky (případný spor neřeší soudce, ale rozhodce jmenovaný věřitelem, dlužník přichází o část svých práv, které by u soudu měl, především o možnost odvolání); obchodní podmínky společnosti (důležitá ujednání bývají často psána drobným písmem ve smlouvě nebo jsou uvedena v jiném dokumentu: ve všeobecných podmínkách, které jsou nedílnou součástí smlouvy) (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

Při sjednávání půjčky je potřeba uvádět pouze pravdivé a nezkreslené údaje, v opačném případě se jedná o trestný čin úvěrového podvodu (§ 211 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku) a pachateli hrozí i trest odnětí svobody. Každá smlouva zřetelně vymezuje smluvní strany, práva a povinnosti obou stran a každý účastník po podepsání získává jeden originál smlouvy. Je nutné podepsat pouze tu smlouvu, které člověk rozumí a ví, že ji bude moci splatit (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

2.2.8 Splácení půjček

Pokud je to možné, je vhodné nepřestávat splácet a splácet pravidelně. Při splácení je důležité datum doručení platby (ne odeslání). Pokud to možné není, mělo by se okamžitě začít jednat. Během splácení je dobré omezit rizika, že nebudu moci splácet (např. neuváženým nákupem, novou půjčkou na nadbytečnou věc...). Je dobré upozornit klienty na možné nepříjemnosti v případě splácení půjčky (navýšení dluhu o úroky), soudní náklady, náklady exekutora) (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

2.2.9 Skupiny dlužníků - typologie

Technická delikvence - dlužník může splatit svůj závazek, ale zapomněl, dlužník zaplatit chce, ale momentálně nemá peněžní prostředky (nemá peníze vůbec, nebo má pouze část na úhradu dluhu), časová závislost na příjmech (čeká na výplatu, změna zaměstnání, apod.), dlužník se nachází v situaci, kdy není možné přizpůsobit se požadavkům věřitele (např. dlužník je v pozici, kdy nejde navrhnout splátkový kalendář vyhovující věřiteli), Ostatní technické důvody (omyl při platbě - špatně uvedené číslo účtu věřitele, problém s bankou apod.).

V případě dlužníků v této specifické skupině je většinou možné najít optimální řešení, neboť věřitelé jsou ve většině případů ochotni technickou delikvenci tolerovat (stanovené penále pro ně představuje dodatečný příjem, náklady spojené s vymáháním jsou nižší). Dlužník však musí svůj stav (neplacení) řádně zdůvodnit a věřitel o tom musí být spraven (Syrovátková, aj. 2008, s. 66).

Mezi vědomé neplacení patří tyto situace: dlužník, který zaplatit nemůže a svoji situaci neřeší (dlouhodobá finanční tíseň), dále dlužník zaplatit nechce, nechtěl a ani o tom neuvažoval.

V těchto případech se již většinou nelze setkat s tolerancí ze strany věřitelů, ti se posléze začnou domáhat svých práv soudní či mimosoudní cestou (Syrovátková, aj. 2008, s. 67).

Mezi ostatní patří dlužníci dle úrovně finanční gramotnosti; lehkovážný a nezodpovědný dlužník; dlužník z objektivních příčin - neschopnost splácet z vyšší moci (ručitel, nemoc, ztráta zaměstnání); profesionální dlužník.

Typologie dlužníků je využívána nejen při poskytování dluhového poradenství, ale s typologií pracují také poskytovatelé úvěrů a půjček či vymahačské firmy, které každé skupině dlužníků přiřknou nejvhodnější způsob vymáhání (Syrovátková, aj. 2008, s. 67).

2.2.10 Základní rady klientovi - možnosti řešení

Věřitel má zákonný nárok na vrácení svých prostředků, dlužník v případě nesplácení půjčky neplní své povinnosti a věřitel může svých práv dostat více způsoby: mimosoudní cestou (dohoda s dlužníkem), soudní cestou, pomocí rozhodce (toto řešení musí být součástí smlouvy), využitím smluvní klauzule o zajišťovacím převodu práva k části dlužníkova majetku nebo ve formě přímo vykonatelného notářského či exekučního zápisu (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

Základním principem vymáhání pohledávek fyzických osob je v současné době exekuční řízení, dle platné legislativy je další možností využití úpadkového práva (institut oddlužení dle insolvenčního zákona) nebo mimosoudní řešení sporu.

Svou situaci klient nebezpečně ohrožuje, pokud se k plnění svých závazků bude obracet zády (samo se to nevyřeší), nebude číst dopisy od věřitelů, vyhýbat se soudnímu řízení, na věřitele bude nezdvořilý, na splácení půjček bude uzavírat další půjčky (vede k prohlubování zadlužení), bude slibovat věřitelům nesplnitelné splátky.

Pro řešení předluženosti je možné využívat především kroky, které podporují dlužníka v jeho zodpovědném přístupu ke svým závazkům. A to vytvořit přehled dluhů a věřitelů, seřadit dluhy dle důležitosti, udělat přehled v rodinném rozpočtu, zmapovat možnosti navýšení příjmů a omezení výdajů, kontaktovat věřitele, v jakékoli fázi získat odbornou podporu (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

2.2.11 Soupis dluhů

Pokud je klient rozhodnut své dluhy řešit, musí vědět, komu a kolik dluží. K vytvoření soupisu dluhů lze využít dosavadní zaslané dopisy od věřitelů (např. upomínky), nebo je možné je oslovit s žádostí o zaslání aktuálního stavu dluhu, který je věřitel povinen dlužníkovi sdělit (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

Poradce by měl spolu s dlužníkem sepsat seznam všech věřitelů dlužníka, dlužník by měl doložit uzavřené smlouvy vztahující se k jeho dluhům. Spolu by pak měli určit aktuální výši dluhu u jednotlivých věřitelů.

Další kroky se zaměřují na analyzování smluv. Pozornost je třeba zaměřit zejména na ustanovení, která stanovují postupy v případě nesplácení (sankce, zajištění, ručení třetí osobou). Dále je třeba zjistit, zda smlouva neobsahuje další pro dlužníka nevýhodná ujednání.

Důležité dluhy je dobré řešit okamžitě a splatit je přednostně (zabezpečují základní potřeby klienta, bez kterých by klient nemohl splácet ani nepřednostní pohledávky), ostatní lze řešit následně. Z velké míry je posouzení důležitosti pohledávky na klientovi.

Mezi důležité lze zařadit ty závazky, u kterých hrozí uvěznění - trest odnětí svobody (neplacení výživného, případně peněžitý trest, kde hrozí jeho přeměna v trest odnětí svobody při neplacení), odpojení od využívání potřeb (dluhy na energiích a vodě), vystěhování, výpověď z nájmu (dluhy na nájemném, pokud 3x není zaplacen nájem, lze dostat výpověď z nájmu bytu podle § 711 ods. 1 písm. d) zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, exekuce (dluhy, které jsou již předmětem žaloby u soudu). (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

V případě, že dlužník půjčky řádně splácí, bude řádně splácet a nedostane se do prodlení, může věřitele požádat o snížení splátek.

V případě půjček, u kterých se člověk dostal už do prodlení, je nutné kvůli dalšímu navyšování dluhu požádat věřitele o úpravu splátkového kalendáře dle možností dlužníka splácet (mezi věřitele rozpočítané volné zdroje dlužníka), případně lze žádat o prominutí úroků z prodlení a dalších sankcí. Dále je nutné pokusit se zamezit soudnímu řízení, které je časově a finančně velmi náročné (náklady soudu a případně exekutora několikanásobně zvyšují dlužnou částku).

2.2.12 Sestavení rozpočtu

Pro zjištění volných zdrojů je nezbytné zorientovat se v osobním a rodinném rozpočtu dlužníka. Takový rozbor umožní zjistit volné peníze na splátky, ale i kolik člověk utrácí a za co. Je nezbytné důkladně zmapovat příjmy a výdaje. V mapování je nutné využívat jednu časovou jednotku (týden nebo měsíc) a na tu všechny údaje pečlivě přepočítávat.

V zahraničí je v těchto případech nabízena dlužníkovi pomoc ve formě "tvorby rodinného rozpočtu". Předností tohoto postupu je komplexní pohled na finanční a majetkovou situaci dlužníka a jeho rodiny, možnost zainteresování dlužníka na řešení situace, rozkrytí případných rezerv na straně příjmů i výdajů). V neposlední řadě je výsledkem "přehled - rodinný rozpočet", tedy souhrn možných splátek jednotlivým věřitelům. Rodinný rozpočet je vhodným a přehledným podkladem k vyjednávání o splátkových kalendářích s jednotlivými věřiteli (Syrůvková, aj. s. 70).

Cílem postupu " tvorba rodinného rozpočtu" je analýza všech rodinných příjmů, nalezení dalších možných zdrojů příjmů (např. nečerpané sociální dávky, dlužníkovy neuhrazené pohledávky vůči jiným osobám, možnost platby z jiných závazků, např. ze životní pojistky, důchodového pojištění, stavebního spoření apod.), analýza všech běžných výdajů rodiny, nalezení oblasti možných úspor ve výdajích (Syrůvková, aj. s.70).

Z rozdílu součtu příjmů a výdajů zjistíme klientovi volné zdroje, které může využít ke splácení svých dluhů. Jakékoli změny je potřeba průběžně zakomponovat do rozpočtu (nové výdaje, příjmy i započaté splátky věřitelům), aby bylo vždy jasné, s jakými volnými zdroji je možné ještě manipulovat a nabízet je věřitelům. Důležitá je motivace k udržení rozpočtu, případně navýšení volných zdrojů (snížení zjištěných výdajů a navýšení příjmů).

Navýšit příjem lze prodejem nepotřebné věci (drahý mobilní telefon, play station, hifi-sestava, televize...), získáním brigády nebo dalšího pracovního úvazku, využívání sociálních dávek, využívání podpory v nezaměstnanosti, přispívání ostatních členů rodiny, domácnosti (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

Dlužník může omezit osobní, rodinné výdaje například rozumným nakupováním (nekupovat nadbytečné věci, porovnávat ceny v obchodech, nakupovat dle připraveného seznamu), využívat levnější tarif u telefonu a dodávek energie, šetřit energie (odstrčit sedačku od radiátorů, snížit teplotu ohřevu vody, výkonnost lednice...), využívání městské hromadné dopravy či kola, omezit spotřebu cigaret a alkoholu.

Základní informace z analýzy příjmů a výdajů jsou sepsány do finančního přehledu, který lze zaslat věřitelům pro pochopení situace, případně je lze užít v komunikaci se soudy.

Finanční přehled obsahuje: souhrn všech klientových dluhů, volné zdroje klienta určené na splátky, systém rozpočítání volných zdrojů mezi věřitele (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

2.2.13 Komunikace s věřiteli

Všechny věřitele je třeba kontaktovat co nejdříve a vysvětlit jim situaci. Většina věřitelů raději dostává pravidelné splátky, než nepravidelně větší sumu. Věřitelé vyžadují od dlužníků, aby s nimi komunikovali (zvedali telefon, odpovídali na dopisy, zasílali finanční přehledy s žádostmi).

Pro dlužníka je důležité schovávání dokumentů ze vzájemné komunikace s věřiteli (kopie dopisů, potvrzení od plateb, výpisy z účtů). Každou telefonickou domluvu je dobré zpracovat písemně. Věřitelé se neupřednostňují, všem se posílá stejná poměrná část z volných zdrojů, kterou je dlužník schopen splácet. Věřitele dlužník o tomto výpočtu informuje.

Věřitele je možné požádat o snížení měsíčních splátek dle aktuálních možností dlužníka, o zastavení navyšování splatné částky o úroky z prodlení a poplatky z prodlení (věřitel je může prominout nebo jejich další nárůst omezit).

Chybou je slibovat všechny volné zdroje jednomu věřiteli, i když k tomu dlužníka tlačí, je to nereálné a většinou pak věřitel nezíská své peníze zpět ani exekucí).

Nabídka věřitelům obsahuje přehled závazků klienta, jednotlivé dlužné částky, finanční přehled (rozdíl příjmů a výdajů = volné zdroje), rozpočítané nutné splátky pro prioritní a neprioritní věřitele s datem první možné splátky, předběžný interval přehodnocování možností splácet (např. každé 3 měsíce).

Věřitelům je třeba ukázat celou situaci klienta a tím je přesvědčit, že vypracované rozdělení splátek je jediným rozumným řešením, které může nabídnout (a je spravedlivé ke všem věřitelům), je to efektivní způsob, neboť splátky bude moci dle jeho schopností splácet. Pokud dlužník platí nižší, ale pravidelné měsíční platby, se kterými ani nemusel věřitel zpočátku souhlasit, nejen že tím snižuje dluh, ale často i věřitele přesvědčí o čestnosti jednání a zodpovědném přístupu dlužníka.

Věřitel nemusí souhlasit s odkladem splátek, s nižšími měsíčními splátkami, ani s odpuštěním úroků z prodlení, je to jeho právo (dlužnou částku může vymáhat soudní cestou a spoléhat na možné vymožení cestu exekuce). Vyplácí se setrvat v pokusech o dohodu s věřitelem i přes negativní odezvy na první návrhy a obtížnost procesu. V komunikaci s věřitelem je třeba být zdvořilý a trpělivý (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

2.2.14 Vymáhání práv věřitele exekucí

Exekučním titulem je jakékoli pravomocné a vykonatelné rozhodnutí soudu, rozhodnutí vydané v rozhodčím řízení, notářský či exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti, u drobných živnostníků také platební výměry či výkazy nedoplatků ve věcech daní, poplatků a pojištění. Exekuční titul pak musí věřiteli přiznávat nějaké právo proti dlužníku, tedy nejčastěji je to dlužníková povinnost uhradit dlužnou částku a její příslušenství. Má-li povinnost splnit více dlužníků a jde-li o dělitelné plnění, platí, že povinnosti, nestanoví-li exekuční titul jinak, jsou vázáni splnit všichni rovným dílem. Jestliže je však to, co ukládá exekuční titul dlužníku, vázáno na splnění podmínky nebo na splnění vzájemné povinnosti věřitele, lze nařídít exekuci jen, prokáže-li věřitel, že se podmínka splnila nebo že sám svou vzájemnou povinnost vůči dlužníku již splnil, popřípadě je připraven ji splnit. Ve většině případů více dlužníků je však plnění nedělitelné, v exekučním titulu označeno tak, že všichni dlužníci jsou povinni splnit dluh společně a nerozdílně. V takovém případě si může věřitel vybrat byť i jen jednoho z dlužníků a proti němu vést exekuci (Cofet 2008, s. 402).

Zásadní je pak v této situaci nezůstat nečinným. Je zapotřebí okamžitě oslovit věřitele a pokusit se s ním dohodnout např. úhradu ve splátkách nebo odložení splatnosti dluhu. Vždy je zapotřebí myslet na skutečnost, že každým dalším řízením se navyšují částky, které se nakonec musí uhradit, o úroky z prodlení a především o náklady těchto řízení. Ty jsou mnohdy i několikrát vyšší než původní dlužná částka (Cofet 2008, s. 403).

Výkon rozhodnutí a exekuce jsou v zásadě rovnocenné pojmy. Obě řízení, tedy řízení o výkon rozhodnutí i řízení exekuční, mají vést k co nejrychlejšímu uspokojení věřitele. Je tedy na věřiteli, které z řízení pro vymožení své pohledávky zvolí. Výkon rozhodnutí je řízení, které je celé prováděné okresními soudy a jednotlivé úkony v něm se řídí podle občanského soudního řádu. Pracovníky soudu, se kterými se povinní dostanou do styku, jsou převážně soudní vykonavatelé (prodej movitých věcí) a vyšší soudní úředníci. Věřitel v návrhu na výkon rozhodnutí musí uvést, jakým jedním z několika způsobů má být pohledávka vymáhána (např. pouze přikázáním pohledávky). Tato skutečnost je však pro její omezenost pro věřitele nevhodná, proto v drtivé většině volí exekuční řízení, kdy exekutor může vymáhat pohledávku více způsoby zároveň (Cofet 2008, s. 404).

Exekuční řízení je potom řízení podle zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád, přičemž toto řízení je prováděno soudními exekutory, případně zaměstnanci příslušného

exekutorského úřadu. Volba exekučního řízení je pro věřitele ve většině případů jednoznačná, neboť nemusí vynakládat čas a náklady na řízení o prohlášení o majetku, aby zjistil, jakým způsobem exekuci provést. Na rozdíl od výkonu rozhodnutí, kde si oprávněný musí zvolit konkrétní způsob provedení exekuce, je totiž v exekučním řízení až na příslušném soudním exekutorovi, jakým způsobem bude exekuci řešit. Zde je však zapotřebí upozornit, že v naprosté většině volí soudní exekutor všechny možné způsoby, neboť mu to zákon umožňuje a je tak dán předpoklad rychlejšího uhrazení dlužných částek.

Mezi způsoby provedení exekuce, ukládá-li exekuční titul zaplacení peněžité částky, patří srážky ze mzdy, příp. srážky z jiných příjmů, přikázání pohledávky, zejména příkazem k výplatě z účtu u peněžního ústavu, prodej movitých věcí a nemovitostí, jiné způsoby stanovené občanským soudním řádem (Cofet 2008, s. 415).

Je pořád lepší si půjčit například od příbuzných nebo známých a dluh zaplatit, než si nechat zabavit majetek a v dražbě ho nechat zaplatit hluboko pod cenou. Čím déle exekuce trvá a čím více úkonů musí exekutor učinit, tím se bude muset více zaplatit. Jen základní prověrka majetku povinného v katastru nemovitostí, bankách, pojišťovnách a dopravním inspektorátu klidně vyjde i na pár tisíc korun (Cofet 2008, s. 415).

Posledním možným řešením, ke kterému může povinný přistoupit, je zvážení podání návrhu na zahájení insolvenčního řízení (Cofet 2008, s. 415).

2.2.15 Insolvence a insolvenční řízení

Úpadek dlužníka je dán především tehdy, jestliže se ocitne v platební neschopnosti, tedy má-li více věřitelů a peněžité dluhy po splatnosti po dobu delší než 30 dnů a tyto dluhy není schopen plnit. Nabízí řešení úpadku soudní cestou. Jeho účelem je poměrné uspokojení věřitelů, alespoň v minimální zákonem stanovené výši a osvobození dlužníka od zbytku závazků.

Oddlužení může využít dlužník nepodnikatel, který nemá dluhy z podnikání, má více věřitelů (alespoň 2) a není schopen plnit své závazky. Musí být schopen zaplatit minimálně 30 % stávajícího dluhu, bude platit včas a sám, musí být zaměstnán nebo se snažit být zaměstnán (musí vzít, co mu nabídne Úřad práce), nesmí zatajovat příjmy.

K zahájení insolvenčního řízení může dojít pouze na návrh věřitele nebo dlužníka. O zahájení řízení soud nijak nerozhoduje, pouze tuto skutečnost během několika hodin oznámí tzv. vyhláškou o zahájení insolvenčního řízení, kterou zveřejní v insolvenčním

rejstříku. I když se vyhláška doručuje i navrhovateli a dlužníkovi, účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení nastávají již okamžikem zveřejnění této vyhlášky v insolvenčním rejstříku (a na úřední desce soudu), tedy dříve než soud bude mít za zjištěné, že nastal úpadek.

Zveřejněním vyhlášky dojde ke stanoveným účinkům. Tyto vyhovují více dlužníkovi. Nelze provést exekuci na jeho majetek, ani pokračovat již v probíhající exekuci, dlužník může požádat soud o povolení oddlužení, věřitelé musí přihlásit své pohledávky u soudu do 30 dnů od zahájení insolvenčního řízení, pokud tak neučiní ve stanovené lhůtě, k jejich pohledávkám se dále nepřihlíží, nelze vést soudní řízení, pokud lze pohledávku přihlásit, úroky z prodlení a další příslušenství pohledávek již dále nenarůstají. (Cofet 2008, s. 417)

Některé účinky však jsou dlužníkovi k tíži. Patří mezi ně například omezení možností, jak nakládat se svým majetkem (pouze kroky, které hodnotu majetku nesnižují), dlužník musí soudu předložit všechny rozhodné skutečnosti týkající se jeho majetku a příjmů, dlužníkové jméno se objeví v insolvenčním rejstříku a každý se může dozvědět, že je v úpadku (to může ovlivnit jednání vůči dlužníkovi).

Shora uvedené účinky trvají v zásadě po celou dobu řízení, bez ohledu na to, zda bude úpadek řešen konkurzem nebo oddlužením (Cofet 2008, s. 418).

Oddlužení má 2 způsoby, o kterých rozhodují věřitelé, případně insolvenční soud a to *plněním splátkového kalendáře* (5 let samostatně splácí ze svých příjmů věřitelům poměrnou část, výpočet pro stanovení splátek se provádí jako při výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy pro přednostní pohledávky) nebo *prodejem majetkové podstaty* (prodají se všechny movité i nemovité věci).

Soud schvaluje způsob oddlužení. Po 5 letech vezme soud na vědomí splnění splátkového kalendáře a ukončí řízení. Dlužník musí podat žádost o osvobození od zbytků závazků. Následně je dlužník od těchto závazků osvobozen (Sdružení pro probaci a mediaci v justici o.s. 2011).

Dlužníci, kteří si podávají návrh na oddlužení, jsou v současné době jedni z nejčastějších klientů Občanské poradny v Jablonci nad Nisou. Radí se při vyplňování návrhu, jak získat konečné částky svých dluhů od věřitelů, doklady o výši příjmů a další dokumenty potřebné k podání návrhu, neboť špatně vyplněný návrh je důvodem k zamítnutí. V současné době absolvuji praxi v Občanské poradně v Jablonci nad Nisou a problematiku dluhů a exekucí tu poradkyně řeší stále častěji.

K ukončení poskytované služby dojde na základě oboustranné dohody, naplněním cíle dluhového poradenství, případně doporučením jiného poskytovatele poradenské služby více odpovídající potřebám dlužníka. Dlužník má právo kdykoliv bez udání důvodů odstoupit od spolupráce s občanskou poradnou. V případě, že dlužník závažně poruší dohodnutou spolupráci bez udání důvodu, pak má občanská poradna právo jednostranně odstoupit od poskytování pomoci dlužníkovi (Syrůvková, aj. 2008, s. 63).

3 PREVENCE PŘEDLUŽENOSTI - FINANČNÍ GRAMOTNOST

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti (Sociální práce 2009, s. 1).

Finanční gramotnost je v každé době základní znalostí každého občana, v době finanční krize se však její důležitost dramaticky zvyšuje a nezbytnost finanční gramotnosti se stává základní životní nutností každého občana.

Finanční gramotnost se stala fenoménem posledních let, což je patrné ze všech sdělovacích prostředků. Je potřeba si uvědomit, že počátky finančního vzdělávání jsou výrazně starší. První zmínky lze objevit již v době, kdy došlo k přechodu od výměnného obchodu k všeobecnému ekvivalentu, který dnes představují peníze. Při pohledu do historie lze vidět, jak se peníze vyvíjely v čase - od objemných předmětů ve formě komodit až do současné formy peněz ve formě pouhých zápisů v počítačích bank. Z tohoto důvodu na scénu přicházejí peníze. V historii tuto funkci plnilo například zlato, případně jiné drahé kovy, ale i jiné předměty, které byly společností uznávané a akceptované jako platidlo. Již v této době bylo třeba znát hodnotu takového platidla. Potřeba finančního vzdělávání vzrostla s příchodem peněz, ale především s příchodem elektronických peněz spojených s rychlým rozvojem trhu s úvěry a jinými finančními produkty (Cofet 2008, s. 22).

V současné době potřebu finančního vzdělávání vyvolává rychlé tempo růstu zadlužování obyvatelstva na jedné straně a agresivní prodej nových finančních produktů na straně druhé. Život na dluh se stal běžnou součástí života posledních let jak ve světě, tak u nás. Na toho, kdo si nepůjčuje je pohlíženo jako na podivína. Každý den je možné ve všech dostupných sdělovacích prostředcích a jiných médiích narazit na reklamu, která nabízí za "výhodných" podmínek půjčky, případně jiné úvěrové nebo finanční produkty na cokoli - od pračky přes automobily až po dovolené. Tyto instrumenty mohou za daných

okolností velmi pomoci, ale také s sebou mohou při nesprávném využívání, přinést velké problémy v budoucnu (Cofet 2008, s. 22).

3.1 Poskytovatelé dluhového poradenství

V České republice prozatím není stanovena ucelená základna pro poskytování dluhového poradenství. Komplexní a jasná metodika není vymezena.

3.1.1 Asociace občanských poraden

V současné době toto poradenství poskytuje Asociace občanských poraden, která byla zřízena pro rozvoj sítě občanských poraden. Občanské poradny poskytují nezávislé, odborné, nestranné a bezplatné sociálně odborné poradenství v **18 právních oblastech** a upozorňují příslušné státní a místní orgány na nedostatky legislativy a na neřešené problémy občanů. Nyní Asociace občanských poraden sdružuje **40 občanských poraden**, jejich detašovaných pracovišť a kontaktních míst, celkem v **66 místech ČR**, které ročně zodpoví téměř na 70 tisíc dotazů. Statistika dotazů s finanční problematikou je přílohou B.

3.1.2 Společnost FINANČNÍ GRAMOTNOST, o. p. s.

Společnost FINANČNÍ GRAMOTNOST, o. p. s. se rovněž formou poraden otevřených pro veřejnost v Praze, Ostravě a v Mostě věnuje pomoci a poradenství občanům v oblasti předlužení a insolvence. Kromě toho FINANČNÍ GRAMOTNOST, o. p. s. realizovala a stále realizuje poradenství formou internetu. FINANČNÍ GRAMOTNOST, o. p. s. se aktivně podílí na přípravě vítězné nabídky na realizaci pilotního projektu MPSV „Školení lektorů finanční gramotnosti“, který měl by vytvořit komplexní systém vzdělávání finanční gramotnosti a současně proškolit prvních 350 lektorů finanční gramotnosti z řad zaměstnanců MPSV, Úřadu práce v Praze, Magistrátu hlavního města Prahy, Hospodářské komory ČR a dalších státních i nestátních organizací včetně neziskových se sídlem v Praze.

Jedním z následných dlouhodobých výstupů přípravy realizace projektu Školení lektorů finanční gramotnosti je i Slabikář finanční gramotnosti, který byl vydán v červnu 2009 a na jehož tvorbě se FINANČNÍ GRAMOTNOST, o.p. s. od června 2008 intenzivně podílela. Osnova Slabikáře finanční gramotnosti vychází ze standardů finanční gramotnosti MŠMT ČR a je doplněna o další moduly tak, jak si je vyžádala výuka finanční gramotnosti v průběhu tří let vzdělávání finanční gramotnosti. Slabikář finanční gramotnosti a další odborné materiály a postupy vzdělávání finanční gramotnosti jsou žádány zejména organizacemi státními i nestátními neziskovými a dalšími subjekty.

3.1.3 Sdružení SPES

Občanské sdružení SPES je sdružením zaměřeným na pomoc lidem v obtížné majetkové situaci, do které se dostali v důsledku svého předlužení. Je také vzdělávací organizací, která chce svými projekty na středních školách a mezi ohroženými skupinami obyvatelstva přispívat k větší ekonomické gramotnosti české populace. Sdružení SPES nepomáhá lidem, kteří se dostali do spirály dluhů, finančně. Jeho cílem je poskytovat odborné rady, jak takovou situaci vyřešit vlastními silami a v mezích zákona. Kromě terénních pracovníků proto SPES spolupracuje s týmem právníků, ekonomů a psychologů, který tomuto sdružení umožňuje podívat se na problémy klienta celistvě.

Prvním pilířem činnosti SPES je poradenství pro zadlužené domácnosti, a to formou internetového poradenství, které bylo zahájeno 9. 2. 2006. Další formou pomoci je osobní poradenství, které bylo zahájeno v rámci projektu „Nic není zadarmo“, který je realizován ve spolupráci s Krajským úřadem Olomouckého kraje. Poradna pro osobní poradenství se nachází v Olomouci na Dolním náměstí 27/38, její provoz byl zkušebně zahájen v pondělí 17. září 2007.

Druhým pilířem je vzdělávání široké veřejnosti, studentů a učitelů středních škol, a také vzdělávání sociálních pracovníků. Přípravují projekty finančního vzdělávání středoškoláků, ve kterých jsou vysvětlovány základní principy hospodaření, a ve kterých je upozorňováno na nástrahy finančního trhu.

Důvody růstu zadluženosti českých domácností spočívají jak na straně příjemců peněz, tak na straně jejich poskytovatelů. Domácnosti změnilý svůj náhled na zadluženost, v české společnosti se výrazně projevil orientace ke konzumu. Slogany bank i nebankovních společností navozují dojem, že není nic jednoduššího a bezpečnějšího, než si peníze půjčit a zaplatit až příští rok. Lidé, kteří těchto nabídek využijí, si však někdy neuvědomují některá rizika, která jsou s uzavřením úvěrové smlouvy spojená. Jedná se především o situace, kdy si zájemce o půjčku nepozorně přečte obchodní podmínky věřitele a až po podpisu smlouvy zjistí, k čemu se vlastně zavázal: vysoké úroky a poplatky spojené s uzavřením smlouvy, velké smluvní pokuty, rozhodčí doložka apod. Právě tyto lidé bývají nejčastěji klienty občanských poraden.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem předložené bakalářské práce je popsat problematiku dluhů a zjistit postoje respondentů, klientů občanské poradny Liberec a Jablonec nad Nisou, k finančním záležitostem. Téma bylo zvoleno s ohledem na aktuálnost dluhové problematiky v naší společnosti, kterou se musíme zabývat a také ji řešit. V České republice se stalo naprosto běžným faktem, že agresivní, průbojní jedinci a firmy s dynamickými programy bez jakýchkoli zábran a skrupulí těží z nevědomosti svých klientů. Jejich zájmem je předávat jen omezené množství informací o produktech a zatajovat negativní dopady například smluvních ujednání. Předmětem průzkumu bylo zjistit postoje respondentů právě k problematice podepisovaných smluv na půjčky, zda měli možnost si je přečíst, porozumět jim a přehodnotit, zda je pro ně daný produkt výhodný. Je tedy zaměřen na příčiny vzniku zadlužení respondentů. Cílem průzkumu je potvrdit, či vyvrátit předpoklady, že více než 70 % respondentů souběžně čerpá několik půjček, přičemž splácení starý úvěr úvěrem novým, že více než 80 % respondentů nezná smluvní podmínky čerpaných úvěrů. Jak je uvedeno v kapitole 2.2.3 *Fáze problému, kdy se dlužník obrací na poradnu*, častou situací, kdy klient přichází do poradny je jeho dlouhodobá pasivita v oblasti řešení svých závazků, protože si myslí, že to nějak dopadne. V momentě, kdy je obeznámen s tím, že byl soudem vydán příkaz k exekuci, je reálné nebezpečí exekuce, požaduje radu, jak situaci řešit. Většinou ani neví celkovou částku svého zadlužení, neboť úvěrů a půjček má i několik (3-10). Zde začíná postupné a dlouhodobé řešení, jak je uvedeno v kapitole 2.2.11 *Soupis dluhů*. Klient na konzultace dochází do občanské poradny opakovaně a s poradcem postupně řeší jednotlivé závazky, komunikaci s věřiteli, jak je uvedeno v kapitole 2.2.13 *Komunikace s věřiteli*. Během těchto konzultací se poradce snaží, aby klient získal na svou finanční situaci náhled a ze současné situace se poučil.

4.1 Stanovení předpokladů

Před samotným průzkumným šetřením byly stanoveny předpoklady týkající se čerpání půjček, kterými respondenti splácí půjčky předešlé (dluhová past). Další

předpoklad se týká znalostí smluvních podmínek čerpaných úvěrů, zda se s nimi respondenti před uzavřením půjčky seznámí a rozumí jim.

P1:

Lze předpokládat, že více než 70 % respondentů souběžně čerpá několik půjček, přičemž splácují starý úvěr úvěrem novým.

P 2:

Lze předpokládat, že více než 80 % respondentů nezná smluvní podmínky čerpaných úvěrů.

4.2 Použité metody a technika práce

Z metod dotazování byl zvolen dotazník, který byl sestaven do tematických okruhů tak, aby směřovaly k stanoveným předpokladům. Dotazník je metoda, která se používá pro hromadné používání údajů, myšleno získávání údajů o velkém počtu respondentů. Dotazník je proto považován za velmi ekonomický průzkum jak z hlediska informací, tak z hlediska malé časové náročnosti (Gavora 1996, s. 53). Otázky byly formulovány pootevřené a uzavřené. Úvodní část dotazníku představuje autorku průzkumu a objasňuje důvody sběru dat. Obsahuje i informaci o anonymitě dotazníku a zpracování pouze za účelem průzkumu.

Druhá část dotazníku je zaměřena na sociodemografické otázky, jež slouží pro třídění odpovědí týkající se pohlaví, věku, nejvyššího dosaženého vzdělání a ekonomického statusu respondentů.

V závěrečné části jsou stanoveny otázky týkající se samotné problematiky vzniku dluhů, počet půjček, úvěrů, na jakém základě respondenti danou úvěrovou smlouvu uzavírali, co danou půjčkou řešili, s kým se radili apod. Tedy cílené otázky, které mají potvrdit nebo vyvrátit výše stanovené předpoklady.

Pro vyhodnocení dat bylo distribuováno 80 dotazníků zadluženým klientům Občanské poradny Liberec a Jablonec nad Nisou v rámci mé odborné praxe v této poradně. Průzkumové šetření probíhalo od prosince 2011 do první poloviny března 2012. Vyplněných dotazníků, které odpovídaly požadavkům na správně vyplněný dotazník, bylo vyhodnoceno 69. Někteří respondenti dotazník vyplnit odmítli, neboť danou situaci těžce snášeli, styděli se a nechtěli o ní hovořit více, než bylo nutné. V ostatních případech respondenti dokázali dotazník vyplnit bez větších problémů. Naopak spolupracovali a těšil je zájem. Vzhledem k tomu, že respondenti vyplňovali dotazník přímo v Občanské poradně

dobrovolně na konci konzultace, byl to vlastně i přínos z hlediska zamyšlení nad jejich jednáním spojeným s finančními problémy. Klienti byli rádi, že si mají s kým popovídat o jejich tíživé situaci a současně obdrželi návod, jak postupovat a situaci řešit. V průběhu získávání dat se nestalo, že by respondenti neporozuměli některé otázky, vše jim bylo vždy vysvětleno. Dotazník je uveden v příloze A bakalářské práce.

4.2.1 Popis průzkumného vzorku

Klienty občanské poradny, kteří řešili své dluhy, bych rozdělila do tří skupin. První skupina respondentů měla dluhy do částky 50.000,- Kč. Potřebovali pomoci s oslovením věřitelů, zjištěním konkrétní částky dluhu a navrhnout věřiteli řešení na základě svých finančních možností. Je důležité při tomto postupu věřitelům otevřeně popsat jejich situaci a nic nezamlčovat, a také navrhnout takové řešení, které mohou splnit, jak je uvedeno v kapitole 2.2.13 *Komunikace s věřiteli*. Většinou se jednalo o nezaplacení telefonní služby, nesplácené kreditní karty, pokuty, dlužné platby za energie.

Další skupina respondentů jsou klienti občanské poradny, kteří chtějí pomoci s podáním návrhu na oddlužení. Mají více věřitelů, peněžitě dluhy po splatnosti po dobu delší než 30 dnů. Výše dluhů této skupiny respondentů se pohybovala od 300.000,- Kč do 1.200 000,- Kč. Daná skupina respondentů má pravidelný příjem a dosáhne na podmínky uvedené v kapitole 2.2.15 *Insolvence a insolvenční řízení*. Věřiteli většinou byly telefonní společnosti, bankovní i nebankovní společnosti, se kterými respondenti uzavřeli nevýhodné spotřebitelské úvěry. Tito klienti poradnu také navštívili několikrát, protože vyplnit návrh na oddlužení a doložit všechny potřebné dokumenty je velice důležité pro přijetí návrhu soudem.

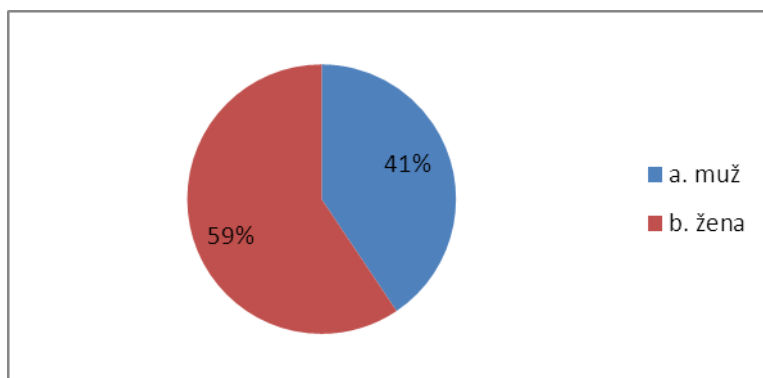
Třetí skupina respondentů byla již ohrožena exekucí a žila na hranici chudoby. Tito klienti nemají trvalý pracovní poměr, většinou jsou závislí na podpoře státu. Výše dluhů se většinou nedá ani přesně vyčíslit, neboť sami klienti neznají konečnou částku, která neustále narůstá o náklady exekutora, různé pokuty a další náklady. Na občanskou poradnu se například obrátili manželé, které exekutor již navštívil a vzhledem k jejich situaci, to bylo ohrožení trvalé. Před několika lety jim vyhořel dům, tak si vzali hypotéku na jeho opravu. Po čase však manžel přišel o práci, manželka měla práci jen na částečný úvazek a měli 3 děti. Finanční situace se zhoršovala, tak se rozhodli dům prodat, dluhy splatit a tím vyřešit svou tíživou finanční situaci. Při podpisu smlouvy na prodej domu se

však zachovali lehkovážně a důvěřivě, smlouvu řádně nepřečetli a za dům dostali pouze čtvrtinu původně domluvené ceny. V domě zůstali bydlet za vysoký nájem, neboť neměli kam jít, finance na doplacení hypotéky nestačili, takže dnes mají k dispozici 3 000,- Kč měsíčně pro celou rodinu a neustálou hrozbu exekutora, jak je uvedeno v 2.2.14 *Vymáhání práv věřitele exekucí*. Zde je důležité jednání s exekutorem, je také možné zažádat soud o zastavení exekuce z důvodu nemajetnosti.

4.3 Vyhodnocení výsledků a jejich interpretace

Z hlediska korektnosti mohlo být zpracováno všech 69 dotazníků.

Jednotlivé výsledky průzkumu jsou přehledně uspořádány v následujícím grafu, náležejícím vždy k dané otázce.

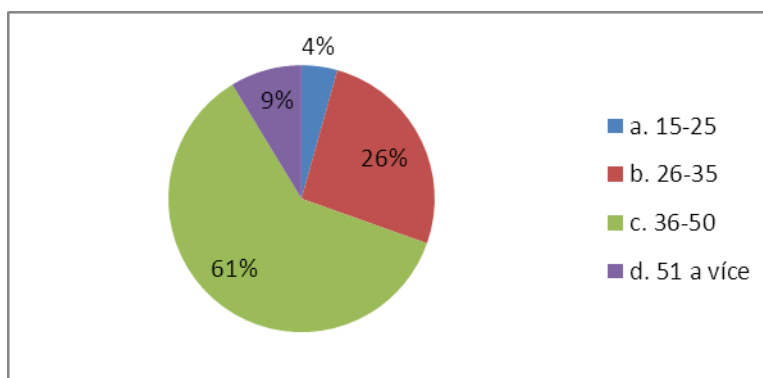

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

Otázka z dotazníku: **Jaké je Vaše pohlaví?**

Zjištění:

Graf č. 1 zobrazuje zastoupení poměru mužů a žen řešících zadlužení jejich nebo celé rodiny. V 59 % (41) řešily zadluženost ženy a v 41% (28) přišli požádat o radu do občanské poradny muži. Z daného zjištění vyplývá, že ženy se věnují řešení finančních záležitostí ve větší míře než muži nebo ochota mužů přiznat dluh a vyhledat pomoc je menší.

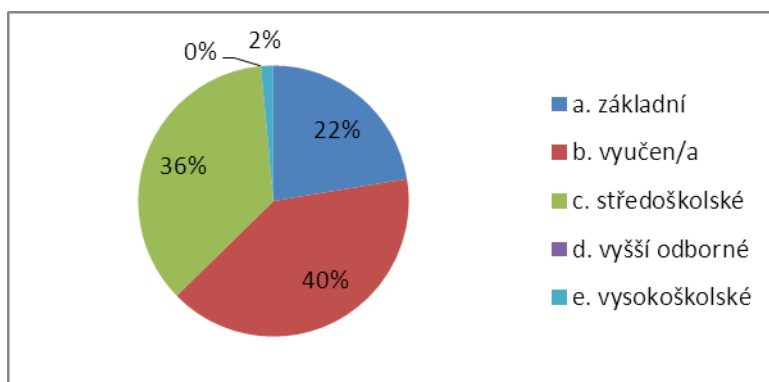
Graf č. 2: Věk respondentů

Otázka z dotazníku: **Kolik je Vám let?**

Zjištění:

Graf č. 2 zobrazuje věkové kategorie respondentů. 61 % (42) tvoří věková kategorie 36-50 let, 26 % (18) tvoří věková kategorie 26-35 let, 9 % (6) tvoří věková kategorie 51 a

více let a 4 % (3) 15-25 let. Největší procento ze zkoumaného vzorku respondentů, kteří řeší otázku zadlužení, tvoří věková skupina 36-50 let.

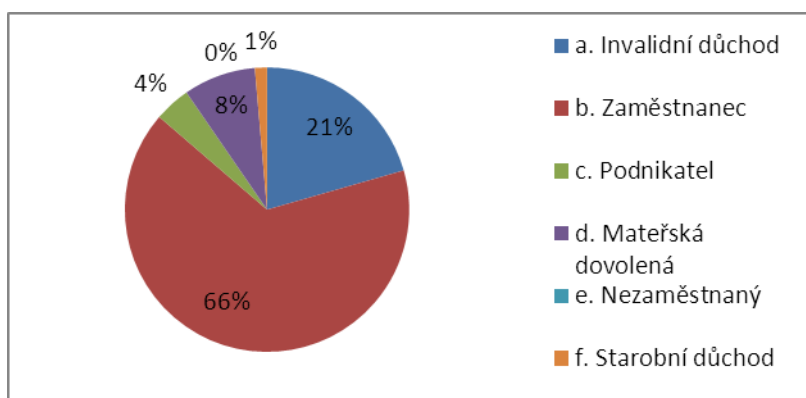

Graf č. 3: *Vzdělání respondentů*

Otázka z dotazníku: **Kolik je Vám let?**

Zjištění:

Graf č. 3 zobrazuje nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. 40 % (27) respondentů je vyučených, 36 % (27) respondentů má středoškolské vzdělání, 22 % (15) respondentů má základní vzdělání a 2 % (1) respondentů mají vysokoškolské vzdělání. Z daného zjištění vyplývá, že zadlužeností trpí ve větší míře respondenti s nižším vzděláním.

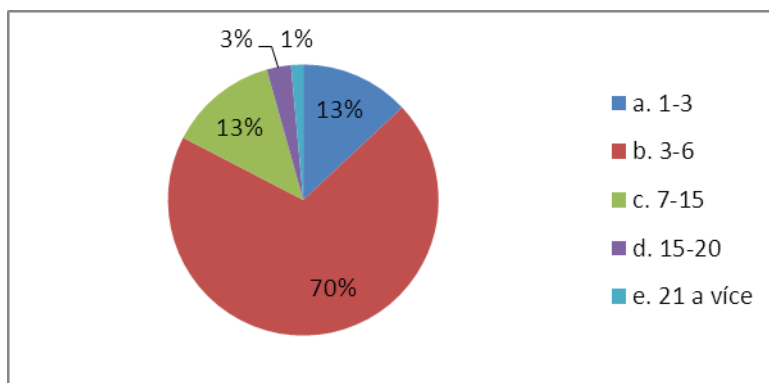

Graf č. 4: *Způsob zajištění příjmu respondentů*

Otázka z dotazníku: **Máte trvalý příjem?**

Zjištění:

Graf č. 4 zobrazuje ekonomický status respondentů. 66 % (48) respondentů je zaměstnaných, 21 % (15) respondentů pobírá invalidní důchod, 8 % (6) respondentů je na mateřské dovolené, 4 % (3) respondentů jsou podnikatelé, 1 % (1) respondentů byl důchodce.

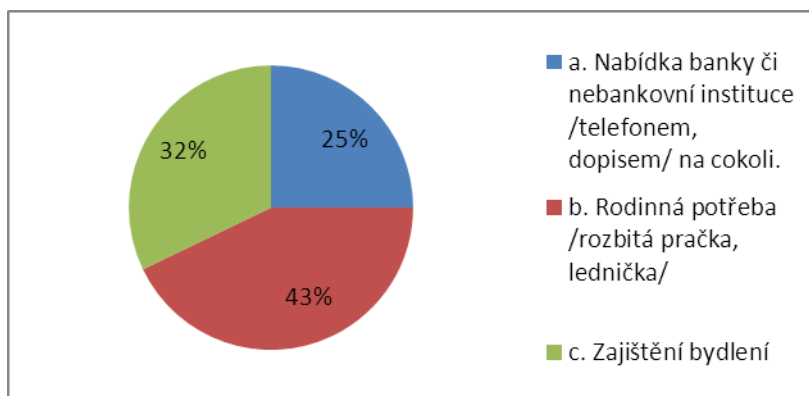

Graf č. 5: Počet půjček respondentů

Otázka z dotazníku: **Kolik máte půjček, úvěrů?**

Zjištění:

Graf č. 5 zobrazuje, kolik čerpají respondenti půjček. 3-6 půjček čerpá 70 % (48) respondentů, 1-3 půjčky čerpá 13 % (9) respondentů, 7-15 půjček čerpá 13 % (9) respondentů, 15-20 půjček čerpají 3 % (2), 21 a více půjček čerpá 1% (1) respondentů. Tímto je částečně potvrzen první předpoklad, že více než 70 % respondentů čerpá několik úvěrů současně. Například jeden z respondentů byl podnikatel (fyzická osoba), který finanční potřeby, které nepokryl zisk z jeho podnikání, řešil neustálými půjčkami (32), čímž se jeho zadluženost rychle zvyšovala. Bohužel jako podnikatel nemohl podat návrh na oddlužení, takže řešení jeho situace bylo velice náročné a dlouhodobé.

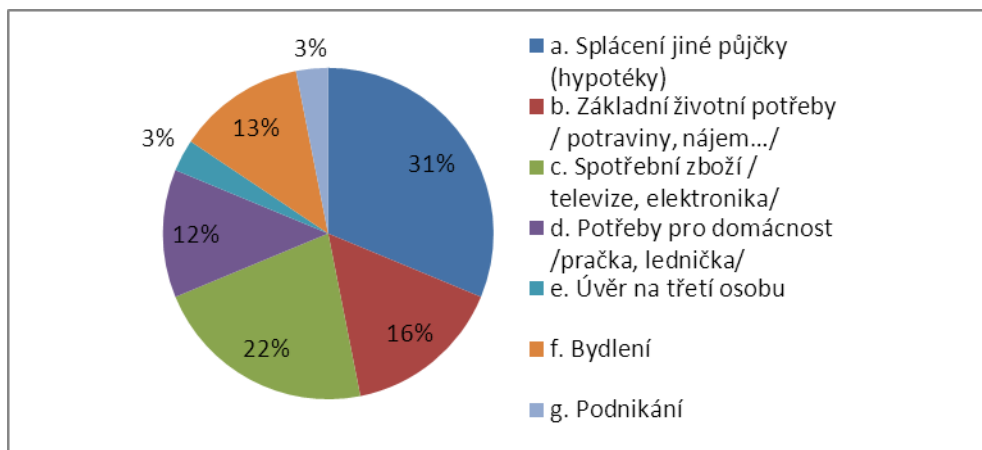
Graf č. 6: Co bylo impulzem k uzavření úvěrové smlouvy

Otázka z dotazníku: **Na základě čeho jste se rozhodli vzít si úvěr?**

Zjištění:

Graf č. 6 zobrazuje impulz, na základě kterého si respondenti rozhodli vzít úvěr. Zda to bylo rozhodnutí okamžité na základě nabídky nějaké bankovní společnosti, nebo zda na základě rodinné potřeby či zajištění bydlení. Respondenti mohli využít i možnosti

rozepsat konkrétně, jejich data však pokryla nabízené odpovědi. Rodinnou potřebu uvádělo 43 % (36) respondentů, zajištění bydlení 32 % (27) respondentů a nabídku banky 25 % (21) respondentů.

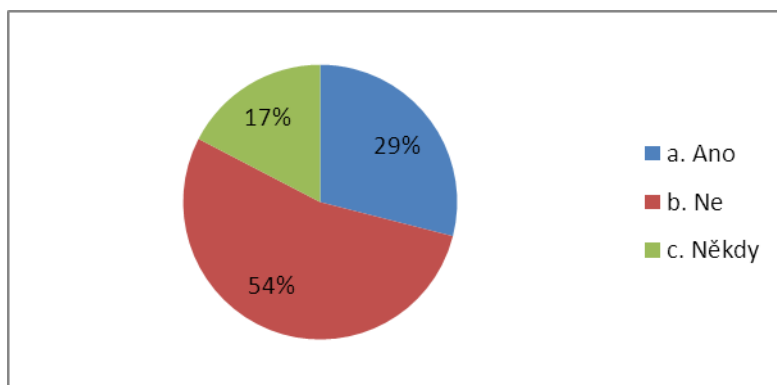

Graf č. 7: Důvod využití úvěru

Otázka z dotazníku: **Proč jste si brali půjčku?**

Zjištění:

Graf č. 7 zobrazuje konkrétní důvody, proč si respondenti půjčili peněžní prostředky, za jakým účelem. 31 % (30) představuje splácení předcházející půjčky, 22 % (21) zobrazuje nákup spotřebního zboží, 16 % (15) zaujímají základní životní potřeby, 13 % (12) bydlení, 12 % (12) zobrazuje potřeby pro domácnost, 3 % (3) úvěr na třetí osobu a 3 % (3) úvěr na podnikání. Na základě tohoto vyhodnocení se nepotvrdila druhá část předpokladu P1, že 70 % respondentů splácí starý úvěr úvěrem novým.

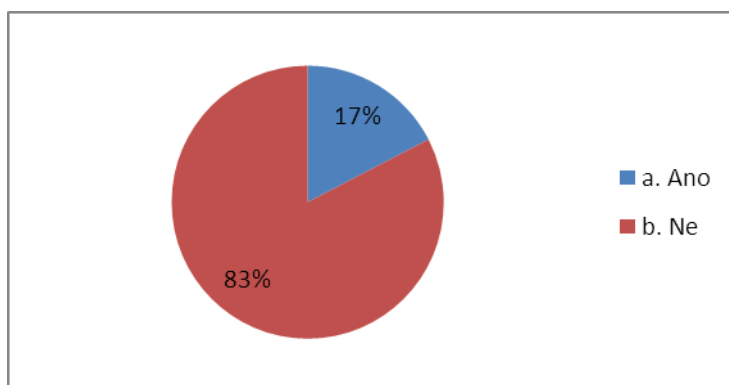

Graf č. 8: Znalost úvěrové smlouvy

Otázka z dotazníku: **Čtete celou smlouvu před uzavřením?**

Zjištění:

Graf č. 8 zobrazuje skutečnost, zda respondenti před uzavřením smlouvy daný dokument prostudují. 29 % (20) respondentů smlouvu čte, 57 % (37) respondentů smlouvu nestuduje a 17 % (12) respondentů smlouvu čte někdy. Zde se potvrdilo obecně známé tvrzení, že právě toho využívají a zneužívají úvěrové společnosti. Klienti na základě neznalosti dalších smluvních podmínek jsou často překvapeni výší pokuty, když splátku nezaplatí včas a na to je samozřejmě úvěrový pracovník při podpisu smlouvy neupozorní.

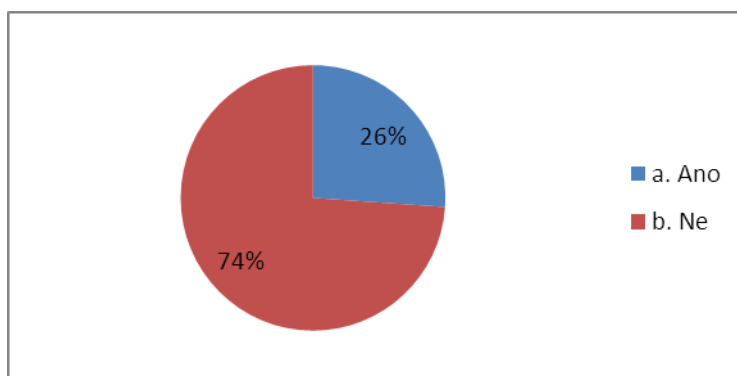
Graf č. 9: Znalost obchodních podmínek

Otázka z dotazníku: **Rozumíte obchodním podmínkám smlouvy?**

Zjištění:

Graf č. 9 zobrazuje, jakou znalost mají respondenti o obchodních podmínkách uzavíraných úvěrových smluv. 17 % (12) respondentů uvedlo, že rozumí obchodním podmínkám, 83 % (57) respondentů uvedlo, že obchodním podmínkám smlouvy nerozumí.

Tímto se tedy potvrdil předpoklad P2, že více než 80 % respondentů nezná smluvní podmínky čerpaných úvěrů.

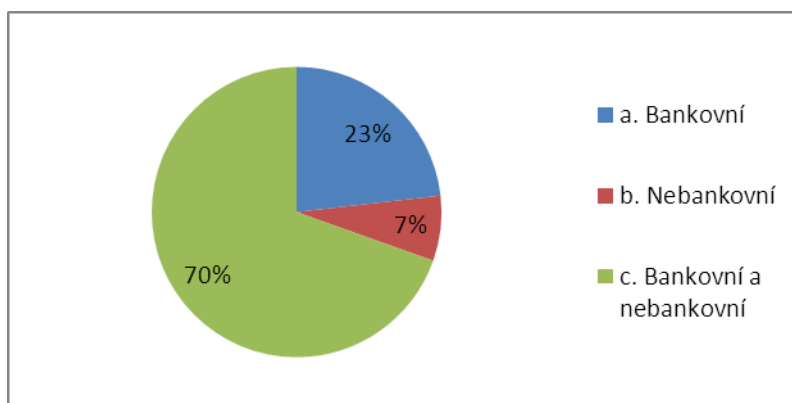

Graf č. 10: Znalost celkové ceny úvěru

Otázka z dotazníku: *Věděli jste ve chvíli podpisu, kolik Váš úvěr bude stát?*

Zjištění:

Graf č. 10 zobrazuje, zda respondenti věděli ve chvíli podpisu, kolik jejich úvěr bude celkem stát. 74 % (51) respondentů uvedlo, že neznali celkovou cenu úvěru, 26 % (18) respondentů uvedlo, že jim byla známa celková výše ceny úvěru. Respondenti tedy nedomýšlejí důsledky svých, někdy unáhlených, finančních rozhodnutí.

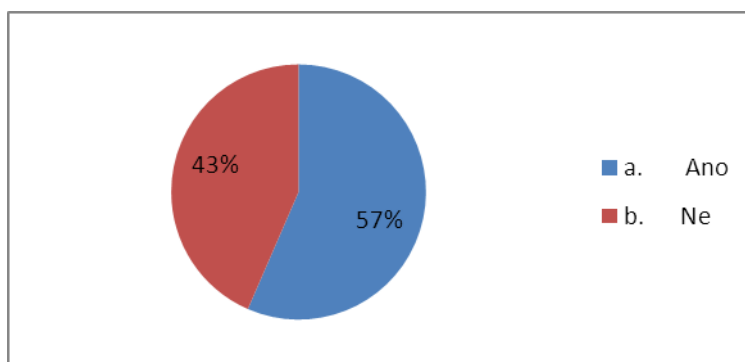
Graf č. 11: Využívané úvěrové společnosti

Otázka z dotazníku: *Jaké využíváte úvěrové společnosti?*

Zjištění:

Graf č. 11 zobrazuje poměr mezi úvěrovými společnostmi, které vybraný vzorek respondentů využívá. 70 % (48) respondentů využívá bankovní i nebankovní společnosti současně, 23 % (16) respondentů využívá služeb jen bankovních institucí a 7% (5) jen

nebankovních institucí. Rozdíl mezi typy společností není až tak zásadní. Respondenti využívají obou institucí dle toho, jak snadno dosáhnou na daný úvěr.

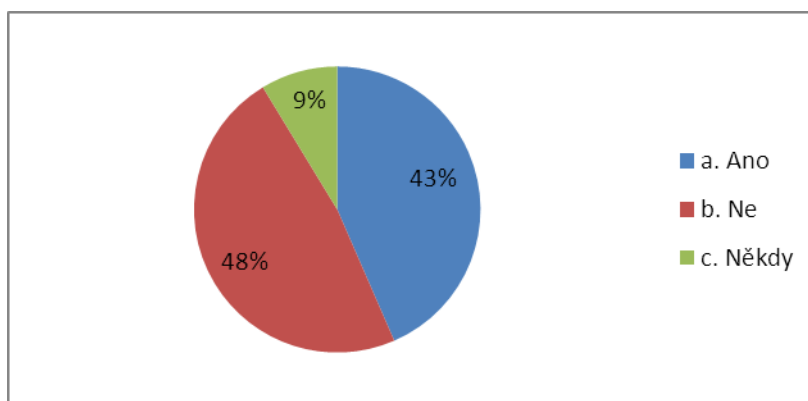

Graf č. 12: Zhodnocení svých finančních možností splácet

Otázka z dotazníku: ***Propočítali jste si, zda Vám na splátky vyjdou finance?***

Zjištění:

Graf č. 12 zobrazuje, zda si respondenti při uzavírání úvěrové smlouvy propočítali náklady rodiny, zda jim vyjde každý měsíc finanční částka na splacení daného úvěru. 57 % (39) respondentů uvedlo, že ano a 43 % (30) respondentů uvedlo, že ne. Stále velké procento respondentů nedokáže odhadnout důsledky svých finančních kroků a plánovat finanční rezervu do budoucna.

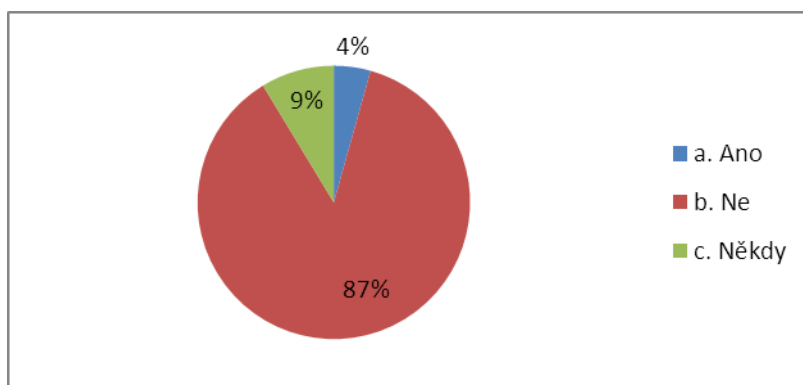
Graf č. 13: Poradenství v rodině

Otázka z dotazníku: ***Radíte se s rodinou, partnerem, než si vezmete půjčku?***

Zjištění:

Graf č. 13 zobrazuje zjištění týkající se finančního poradenství v rámci rodiny, zda se člen rodiny, který si chce půjčit finanční prostředky, radí s jeho rodinou. 48 % (33) respondentů uvedlo, že ne, 43 % (30) respondentů uvedlo, že ano a 9 % (6) respondentů uvedlo, že někdy. Vzhledem k tomu, že zadluženost dopadá v důsledku na všechny členy

rodiny, tak hodnota 48 % respondentů, kteří se v rámci zkoumaného vzorku neradí s rodinou, je vysoká.

Graf č. 14: Využívání odborného poradenství respondenty před uzavřením smlouvy

Otázka z dotazníku: Radíte se o půjčce s odborníkem nebo finančním poradcem než uzavřete úvěrovou smlouvu?

Zjištění:

Graf č. 14 zobrazuje, zda se respondenti radí o svých finančních záměrech s odborníkem, finančním poradcem. 87 % (60) respondentů uvedlo, že nekontaktuje odborníka v oblasti svých finančních záležitostí, 9 % (6) respondentů vyhledá finanční poradenství někdy a 4 % (3) respondentů se radí s finančním poradcem. Dané zjištění dokazuje, že respondenti nemají zájem se radit s odborníkem, nebo je tato možnost ani nenapadla, což je v konečném důsledku opět přivedlo do finančně tíživé situace.

4.4 Vyhodnocení předpokladů

P1:

Lze předpokládat, že více než 70 % respondentů souběžně čerpá několik půjček, přičemž splácí starý úvěr úvěrem novým.

Tento předpoklad se nepotvrdil, přestože 100 % (69) respondentů uvedlo, že čerpá skutečně několik úvěrů současně, tak jen 30 % (31) těchto respondentů splácí starý úvěr úvěrem novým.

P 2:

Lze předpokládat, že více než 80 % respondentů nezná smluvní podmínky čerpaných úvěrů.

Tento předpoklad se potvrdil.

Z celkového počtu respondentů 69, kteří se zapojili do dotazníkového šetření, 17 % (12) respondentů uvedlo, že rozumí obchodním podmínkám, 83 % (57) respondentů uvedlo, že obchodním podmínkám smlouvy nerozumí. Tímto se tedy potvrdil předpoklad P2, že více než 80 % respondentů nezná smluvní podmínky čerpaných úvěrů.

Z tohoto dotazníkového šetření je zřejmé, že přestože se předpoklad P1 nepotvrdil a předpoklad P2 se potvrdil, je přístup klientů občanských poraden k finančním záležitostem v počátcích vzniku závazku lehkovážný, bez racionálního zhodnocení možných důsledků pro ně i celou jejich rodinu. Podceňují informace týkající se finančního produktu, který se rozhodli využít. Často zpočátku ani nečtou došlé upomínky, neboť je to pro ně příliš bolestivé a zatěžující. Myslí si, že tím situaci vyřeší, ale opak je pravdou. Každý závazek dlužníka dožene.

ZÁVĚR

Předložená bakalářská práce se zabývala problematikou dluhů. Cílem bylo zhodnotit jak teoreticky, tak prakticky na vybraném vzorku respondentů mechanismus vzniku dluhu, příčin i následků pro dlužníky, ale i pro jejich okolí a společnost. Téma bylo zvoleno s ohledem na aktuálnost dluhové problematiky v naší společnosti. Předlužení obyvatelstva je závažným problémem sociálním, psychologickým a ekonomickým.

Práce je obsahově rozdělena do dvou tradičních částí, teoretické a praktické. V části teoretické se podařilo popsat mechanismus vzniku dluhu, jeho příčiny a možnosti řešení. Část praktická byla zaměřena na průzkumové šetření, týkající se příčin vzniku dluhů.

Hlavní metodou ke zjištění skutečnosti a k ověření předpokladu byl zvolen dotazník. Respondenti byli klienti Občanské porady v Liberci a Jablonci nad Nisou, kteří se na poradnu obrátili s žádostí o poradenství v oblasti svého zadlužení. V rámci konzultace byli ochotni vyplnit dotazník k potřebám průzkumu, o čemž byli dopředu informováni a seznámeni. Sběrem dat bylo zjištěno, že vybraný vzorek respondentů tvořili ve větší míře lidé s nižším vzděláním. Další zajímavé zjištění bylo, že řešením dluhové problematiky se více zabývají v rámci rodin ženy. Muži do poraden většinou přicházejí, když jsou rozvedeni a situaci řeší sami za sebe. Do poradny přichází klienti, kteří chtějí získat informace a situaci řešit, takže spolupracují a jsou nakloněni spolupráci. Bohužel ve většině se dluhy respondentů vlivem dlouhodobého neřešení situace mnohonásobně navýšily, tak bylo potřeba kontaktovat věřitele a navrhnout řešení. Někteří respondenti měli již tak velké zadlužení, že chtěli pomoci s podáním návrhu na oddlužení. Splňují-li podmínky na podání návrhu na oddlužení, lze tímto způsobem situaci řešit. Je to řešení dlouhodobé a náročné, ale v konečném důsledku budou mít za 5 let závazky splaceny.

Cílem bakalářské práce bylo popsat problematiku dluhů, jejich vznik a příčiny, což bylo dosaženo. Ve vysoké míře se potvrdila nedostatečná finanční gramotnost respondentů a odpovědnost k finančním záležitostem, která je příčinou jejich zadlužení. Respondenti byli důvěřiví k poskytovatelům půjček a lehkovážní.

NÁVRH OPATŘENÍ

Vzhledem k tomu, že téma dluhové problematiky je velice aktuální a vážné, je třeba zaujmout návrhy opatření. Jak z průzkumového šetření vyplynulo, dlužníci potřebují zvýšit základy finanční gramotnosti. Základem řešení problému se zadlužením je prevence, předcházení, aby nezdravý dluh nevznikl a občané nebyli touto tíživou situací postiženi. Proto do návrhu opatření, jak dluhovou problematiku řešit a hlavně jí předcházet je zabezpečit finanční gramotnost co nejširšímu okruhu obyvatelstva. Jak bylo několikrát uvedeno v teoretické části této bakalářské práce, v České republice prozatím není stanovena ucelená základna pro poskytování dluhového poradenství. Zařazení výuky finanční gramotnosti již na základních školách a následně i na středních školách by byla zásadní změna k lepšímu. Tomuto kroku přispívají různé neziskové organizace, které již v současné době zabezpečují akreditované vzdělávání učitelů a pedagogů jako například Sdružení SPES je partnerem v Projektu Nové výzvy, které realizuje Dům techniky Pardubice, a to jako odborný garant dalšího vzdělávání učitelů středních škol v oblasti finanční gramotnosti. Projekt je především zaměřen na prevenci předlužení. Učitelé absolvovali celkem 6 kurzů s názvy: Hospodařit je umění, Finanční produkt – dobrý sluha, ale zlý pán, Dobrá legislativa před špatně podepsanou smlouvou neochrání, Vymáhání pohledávek může být i cílem, Strašák jménem exekuce a Neschopnost splácet nemusí končit bankrotem. Projekt je spolufinancován evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky (Finanční gramotnost 2012).

Určitě by v rámci této výuky byla vhodná spolupráce s rodinou, kde nevhodné návyky spojené s neekonomickým finančním hospodařením začínají. Dluhové poradenství dále zabezpečují: Asociace občanských poraden, Společnost FINANČNÍ GRAMOTNOST, o.p.s., Cofet, a.s. Tyto organizace publikují literaturu a učebnice pro zvyšování finanční gramotnosti, organizují vzdělávání pracovníků státní správy v této oblasti i kurzy k řešení předlužených klientů. Je nutné rozšiřovat pobočky a místa, kde se lidé mohou informovat. S tím souvisí i další zaškolení odborných poradců v této oblasti, aby pracovali i v méně dostupných místech, kde lidé také potřebují poskytnout informace a poradenství. Poradenství by mělo tedy být bezprahové, dostupné a bezplatné.

Pro zadlužené občany vytvořit programy nového startu, naučit je hospodařit a znovu se začlenit do společnosti.

Určitě by se měla upravit legislativa týkající se uzavírání úvěrových smluv, aby úvěrové společnosti cíleně nemohli poskytovat finanční prostředky klientům s nízkými příjmy, kde je jasné, že závazek nebudou dříve či později plnit a finanční společnost, která jim poskytla úvěr, je připraví o bydlení. Dlužníci se následně stanou sociálně slabými, závislími na sociálních dávkách a podpoře státu. Aby se tomuto častému současnému modelu předešlo, je třeba zásadní změna v zákonech, na což rovněž občanské poradny neustále poukazují.

Výuka finanční gramotnosti již od dětského věku, řešení této otázky jak v rámci školy, tak rodiny, změna legislativy a finanční gramotnost a odpovědnost každého za své finanční záležitosti jsou opatření, která mohou vést k postupnému řešení daného problému.

POUŽITÉ ZDROJE

AOP, 2012. Ke stažení. In: *Výroční zprávy AOP*. [online] [vid.24.4.2012]. Dostupné z <http://www.obcanskeporadny.cz/ke-stazeni/>

BUREŠ, J. aj. 2010. *Insolvenční zákon komentář*. 1.vyd. Praha: POLYGON.

COFET, a.s., 2012. Vzdělávací agentura. In: *Akreditace MŠMT*. [online] [vid.15.4.2012]. Dostupné z http://www.cofet.cz/blob.php/AK+28.12.Cofet.pdf?stranky_soubory=162

DVOŘÁKOVÁ, Z, aj. 2009. *Slabikář finanční gramotnosti*. 1.vyd. Praha: COFET. ISBN 978-80-254-4207.

FINANČNÍ GRAMOTNOST, 2012. Dobrá legislativa před špatně podepsanou smlouvou neochrání. In: *Nové výzvy*. [online] [vid. 15. 4. 2012] Dostupné z <http://www.financi-gramotnost.eu/cs/dobra-legislativa.aspx>

FINANČNÍ GRAMOTNOST, 2012. Texty pro pedagogy. In: *Nové výzvy*. [online] [vid. 15. 4. 2012] Dostupné z <http://www.financi-gramotnost.eu/cs/ke-stazeni.aspx>

GAVORA, P. 1996. Výzkumné metody v pedagogice. *Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. 1. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-85931-15-X.

Kolektiv autorů realizačního týmu COFET. 2008. *Příručka lektora, Prevence předlužení a jak z předlužení*. 1.vyd. Praha: COFET. ISBN 80-254-4207-4.

OSECKÁ, L. 2001. *Typologie v psychologii*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-0854-3.

PRUDKÝ, L.2010. *Inventura hodnot*. 1. vyd. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1751-2.

ŘÍČAN, P. 2010. *Psychologie osobnosti*. 6.vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3133-9.

SCHELLEEOVÁ, I. 2010. *Insolvenční zákon*.1.vyd. Praha: EURONION, 2010. ISBN: 80-7317-054-X.

SPJ - Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o.s., 2012. In: *spj* [online] [vid. 15. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.spj.cz/index.php?page=116>

SPES, 2012. Poradna pro dlužníky. In: *SPES* [online] [vid. 15. 4. 2012]. Dostupné z http://www.pomocsdluhy.cz/SPES_gramotnost.html#leg

VRBKOVÁ, L. 2009. *Už nikdy dlužníkem*. 3.vyd. Praha: COFET. ISBN: 978-80-904396-0-3.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník (viz text na s. 36)

Příloha B – Statistika dotazů s finanční problematikou v období 2003 – 2011

PŘÍLOHA A - DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Jana Šímová, jsem studentkou Technické univerzity v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní, studijní obor Sociální práce. Píši bakalářskou práci na téma problematika dluhů. Dovolila bych si Vás požádat o pomoc při vyplnění dotazníku v rámci průzkumného šetření této bakalářské práce na téma problematika dluhů.

Zakroužkujte Vámi zvolenou odpověď nebo více odpovědí. Lze doplnit i samostatný komentář u otázek, kde bude tato možnost uvedena.

Dotazník je anonymní, všechny získané informace jsou důvěrné a budou sloužit mému průzkumu. Předem děkuji za spolupráci.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) muž
- b) žena

2. Kolik je Vám let?

- a) 15 - 25
- b) 26 - 35
- c) 36 - 50
- d) 51 a více

3. Jaké je Vaše nejvýše dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen/a
- c) středoškolské
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

4. Máte trvalý příjem?

- a) invalidní důchod
- b) zaměstnanec
- c) podnikatel
- d) mateřská dovolená
- e) nezaměstnaný
- f) starobní důchod
- g) jiné - uvést konkrétně

5. Kolik máte půjček, úvěrů?

- a) 1 - 3
- b) 3 - 6
- c) 7 - 15
- d) 15 - 20
- e) 21 a více

6. Na základě čeho jste se rozhodli vzít si úvěr?

- a) nabídka banky či nebankovní instituce (telefonem, dopisem) na cokoli
- b) rozhodnutí rodiny na základě rodinné potřeby (rozbitá pračka, lednička)
- c) po poradě s finančním poradcem na zajištění bydlení
- d) jiné -konkrétně uvést

7. Proč jste si brali půjčku?

- a) splacení jiné půjčky (hypotéky)
- b) základní životní potřeby (potraviny, nájem...)
- c) spotřební zboží (televize, elektronika)
- d) potřeby pro domácnost (pračka, lednička)
- e) dárky, dovolené
- f) jiné - konkrétně uvést

8. Čtete celou smlouvu před uzavřením?

- a) ano
- b) ne
- c) někdy

9. Rozumíte obchodním podmínkám smlouvy?

- a) ano
- b) ne
- c) částečně

10. Věděli jste ve chvíli podpisu, kolik Váš úvěr bude stát?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

11. Jaké využíváte společnosti?

- a) bankovní
- b) nebankovní
- c) bankovní + nebankovní

12. Propočítali jste si náklady, zda Vám na splátky vyjdou finance?

- a) ano
- b) ne
- c) někdy

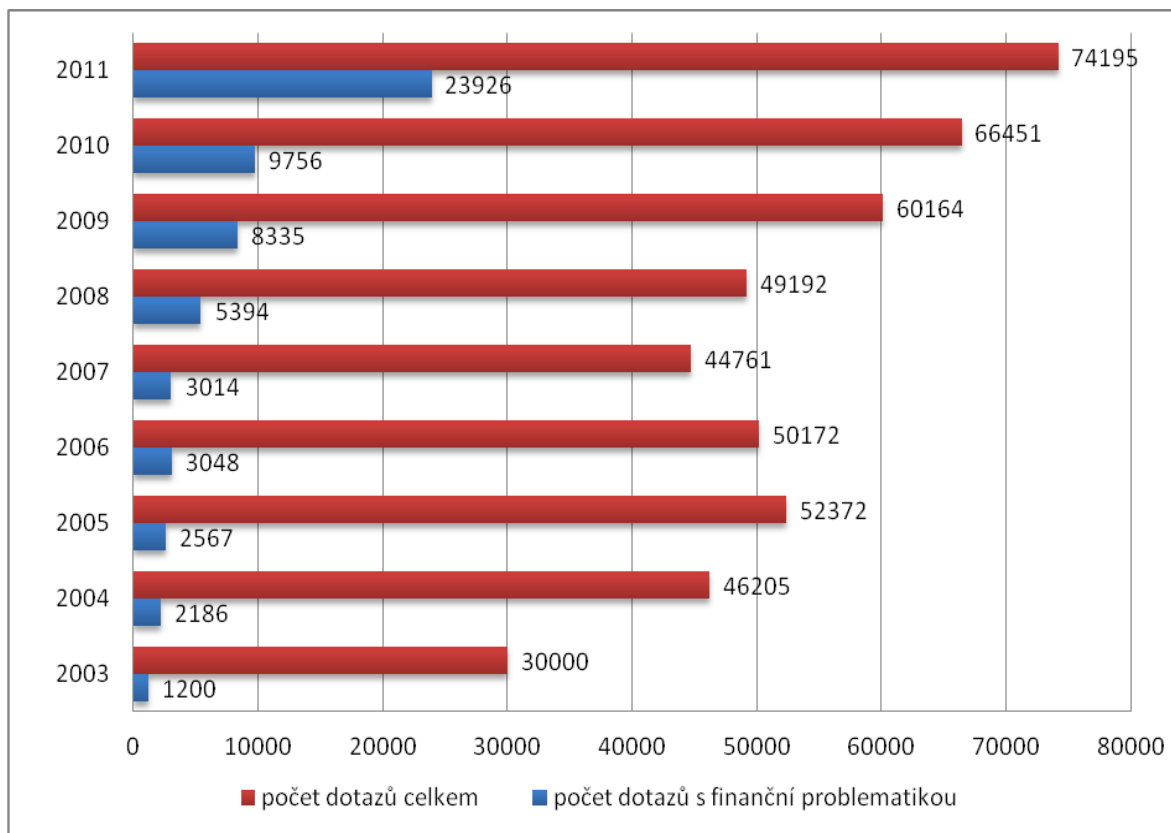
13. Radíte se s rodinou, partnerem, než si vezmete půjčku?

- a) ano
- b) ne
- c) někdy

14. Radíte se o půjčce s odborníkem nebo finančním poradcem než uzavřete úvěrovou smlouvu?

- a) ano
- b) ne
- c) někdy

PŘÍLOHA B – STATISTIKA DOTAZŮ S FINANČNÍ PROBLEMATIKOU V OBČANSKÝCH PORADNÁCH

Graf č. 15: Statistika dotazů s finanční problematikou v porovnání s celkovým počtem dotazů v období 2003-2011

Zdroj: Výroční zprávy Asociace občanských poraden 2003-2011